

RAKENTEELLINEN SOSIAALITYÖ TYÖMENETELMÄNÄ

Mari Leinonen
Kandidaatintutkielma
Sosiaalityö
Avoin yliopisto
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Jyväskylän yliopisto
Tekijä Mari Leinonen	
Työn nimi Rakenteellinen sosiaalityö työmenetelmänä	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2023	Sivumäärä 33
Tiivistelmä <p>Tämän tutkielman aiheena oli tarkastella rakenteellista sosiaalityötä työmenetelmänä. Tutkielma vastaa kysymyksiin miten rakenteellisen sosiaalityön osa-alueet toteutuvat sosiaalityön käytännössä ja miten rakenteellisen sosiaalityön toteutumista voidaan edistää.</p> <p>Tutkielman tutkimusmetodina oli kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Tutkielman aineisto koostui seitsemästä tieteellisestä vertaisarvioidusta artikkelista ja yhdestä väitöskirjasta. Aineisto on analysoitu teorialähtöisen viitekehyksen avulla ja viitekehyksenä toimi Anneli Pohjolan (2011) rakenteellisen sosiaalityön osa-alueiden tehtäväjako.</p> <p>Tutkielman tulosten mukaan rakenteellista sosiaalityötä tekivät lähinnä johtoasemissa olevat sosiaalityöntekijät, joilla oli kytkös poliittisiin- tai luottamustoimiin. Tulosten mukaan rakenteellinen sosiaalityö oli tiedon raportointia vaikuttajille ja ilmiön kanssa toimijoille sekä epäkohtien esiin tuomista julkiseen keskusteluun. Rakenteellisen sosiaalityön toteutuminen tarvitsi sosiaalisia verkostoja ja yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Tutkielma osoitti asiakkaan olevan keskiössä palvelujen kehittämisessä sosiaalityöntekijän toimiessa asiakkaan etujen valvoja.</p> <p>Tutkielman johtopäätöksien mukaan rakenteellinen sosiaalityö jää yksilökeskeisen asiakastyön jalkoihin eikä rakenteellinen sosiaalityö työmenetelmänä ole systemaattinen tapa työskennellä sosiaalialalla. Yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ei jää aikaa eikä työyhteisön ja -organisaation toimintatavat ole selvät yhteiskunnallisten epäkohtien esiin nostamisessa. Yhteiskunnallinen palvelujärjestelmä ja byrokratia sekä työntekijän asenne ja motivaatio asiakastyössä vaikuttavat asiakkaan edun mukaiseen toimintaan.</p>	
Asiasanat Rakenteellinen sosiaalityö, sosiaalinen raportointi, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, osallisuus, yhdenvertaisuus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius	
Opettaja ohjaaja YTM Mira Välimaa	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	RAKENTEELLINEN SOSIAALITYÖ	4
	2.1 Rakenteellisen sosiaalityön määrittelyä.....	4
	2.2 Yhteiskunnallinen muutostyö	6
	2.3 Asiakasosallisuus rakenteellisessa sosiaalityössä	7
	2.4 Kriittinen asiantuntijuus	9
	2.5 Rakenteellisen sosiaalityön tehtäväjako	10
3	TUTKIMUSASETELMA	12
	3.1 Tutkielman tarkoitus	12
	3.2 Tutkimusmenetelmä.....	13
	3.3 Tutkimusprosessi	14
	3.4 Aineiston valintaprosessi.....	14
	3.5 Aineiston analysointi.....	15
4	TUTKIMUSTULOKSET.....	17
	4.1 Tietotyö.....	18
	4.2 Strategiatyö	20
	4.3 Inklusiotyö.....	23
	4.4 Oikeudenmukaisuustyö.....	26
5	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	28
6	POHDINTA.....	32
	LÄHTEET.....	34
	LIITTEET	38

KUVIOT

KUVIO 1 Tutkimustulokset osa-alueittain.....	17
--	----

1 JOHDANTO

”Köyhien ja heikompiosaisten asioista ei muut juuri puhu, joten mä oon ottanut asiakseni olla se, joka niistä puhuu.” H6 (Tiitinen ja Lähteinen 2014, 191.)

Sosiaalityön perusajatuksena on yksilöiden hyvinvoinnin parantaminen. Toiminta liittyy usein sosiaalisten ongelmien lievittämiseen, niiden ennaltaehkäisemiseen ja sosiaalisten ilmiöiden yksilöille aiheuttamiin haitallisiin vaikutuksiin (Mullaly ja Dupré 2019, 24). Usein sosiaalityö mielletään yksilökohtaiseksi asiakastyöksi. Pohjolan ym. (2019, 26) mukaan sosiaalityön peruslähtökohtana on ihmisoikeuksien, oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja heikommassa asemassa olevien puolustaminen. Yhteiskunnallinen rakenteellinen muutos on jäänyt yksilökohtaisen työskentelyn alle 1990-luvun laman aikana. Rakenteellisen sosiaalityön luonnehdintaa tuotiin sosiaalityössä esille jo 1980-luvulla muutoksen tarpeina huonompiosaisten asemaan ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin. (Pohjola, Laitinen ja Seppänen 2014, 9.)

Yksilökohtainen auttamistyö ei ole yksin riittävää yhteiskunnassa esiintyvien sosiaalisten ongelmien kanssa työskentelyyn. Asiakkaiden elin- ja toimintaympäristöjen kehittäminen ja muuttaminen on annettava tietoon myös yhteiskunnallisille vaikuttajille ja päättäjille. Hidasteena tälle työmuodolle on, ettei nykyisessä sosiaalityössä ole riittävästi tilaa eikä ymmärrystä rakenteellisen sosiaalityön tekemiselle. (Pohjola 2011, 221–222.) Sosiaalityöhön ja siihen liittyviin muutoksiin kohdistuu valtavasti paineita globaalisesti, kansallisesti ja paikallisesti (Pohjola ym. 2019, 25–26).

Vaikka rakenteellinen sosiaalityö on Suomessa suhteellisen tunnettu käsite, sen käytäntöjä ei ole tutkittu paljon. On keskitytty enemmän tarkastelemaan rakenteellisen sosiaalityön teorioita ja teoreettisia käsitteitä. Tulevaisuuden hyvinvointialueet ja palvelujen uudelleenjärjestely haastavat nykyiset käytänteet ja niiden toteuttamisen. Muutoksen toteutuminen edellyttää, että organisaation johtotason toimijat pystyvät tukemaan ja kannustamaan työntekijöitä mahdollisuuteen osallistua ja vaikuttaa rakenteellisen sosiaalityön käytäntöjen kehittämiseen. (Närhi ym. 2022, 28.) Sosiaali- ja

terveysministeriö (2023) on määritellyt rakenteellisen sosiaalityön käytännön tasolla seuraavanlaisesti; tiedon keräämistä sosiaalisista ilmiöistä osaksi kunnan ja maakunnan päätöksentekoa, ennakoivaa ja kehittävää toimintaa tehokkaampien toimintatapojen muodostamiseksi, asukkaiden osallisuuden ja oikeuksien vahvistamista sekä erilaisten yhteistyöverkoston rakentamista.

Sosiaalityöntekijät ovat keskeisellä paikalla sosiaalisten ongelmien tunnistamisessa ja niiden esiin tuomisessa yhteiskunnalliselle tasolle. Kuitenkin hidasteena rakenteellisen sosiaalityön toteutumiseksi on sosiaalityöntekijöiden käytännön työntekijällä tilan ja ymmärryksen löytäminen nykyisessä toimintakäytännössä on vaikeaa (Pohjola 2011, 222). Rakenteellisen sosiaalityön tekeminen on kirjattuna kansalliseen lainsäädäntöön. Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) määritellään, että rakenteellisen sosiaalityön tavoitteena on luoda ja välittää tietoa sosiaalisesta hyvinvoinnista ja ongelmista terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Lisäksi rakenteellisen sosiaalityön tulisi sisältää kansalaisten osallisuuden tukemisen ja heidän mukaansa ottamisen palvelujen kehittämiseen. Perustuslain (731/199) mukaan kansalaisilla on oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristön kehittämiseen. Suomalaista sosiaalityötä on kritisoitu vähäisestä yhteiskunnallisesta suuntautumisesta ja asiakkaiden osallisuutta on tarpeen kehittää. Yhdessä kehittäminen asiakkaan kanssa vahvistaa sosiaalityöntekijän toimintaa ja näkökulmaa työskentelyyn, koska näin he saavat asiakkaiden kautta tietoa palvelujen toimivuudesta ja palvelujen kehittämisen lähtökohdiksi nousee asiakkaiden tarpeet. (Pohjola ym. 2019, 34, 36–37.)

Tutkielmassani tarkastelen rakenteellista sosiaalityötä työmenetelmänä. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. *Miten rakenteellisen sosiaalityön osa-alueet toteutuvat sosiaalityön käytännössä?*
2. *Miten rakenteellisen sosiaalityön toteutumista voidaan edistää?*

Tutkielmani aihe nousee omasta kokemuksestani sosiaalialalla työskennellessäni. Olen ollut pitkään käytännön tason ohjaus- ja avustamistehtävissä työntekijänä sosiaalialalla, jonka jälkeen olen työskennellyt viranhaltijatyössä useamman vuoden. Olen huomannut, miten vaikeaa on toisinaan auttaa asiakkaita ja tukea heidän hyvinvointiansa. Palvelujärjestelmä on toisinaan kankea eikä taivu asiakkaan elämäntilannetta tukemaan. Lainsäädännön ja yhteiskunnallisten odotusten mukaisesti sosiaalityöntekijän odotetaan tekevän rakenteellista sosiaalityötä, mutta käytäntö osoittaa toisin. Jatkuva kiire työelämässä, lisääntyneet asiakasmäärät ja työntekijöiden vähyys aiheuttavat sen, ettei ole aikaa epäkohtien esiin tuomiseen ja kehittämiseen.

Tutkielmani aluksi esittelen, miten rakenteellista sosiaalityötä on kuvattu tutkimuskirjallisuudessa. Olen jakanut teoriaosuuden kolmeen isompaan kokonaisuuteen;

yhteiskunnalliseen tasoon sekä asiakas- ja asiantuntijatasoihin. Tutkielman tulokset jäsenän Anneli Pohjolan (2011) rakenteellisen sosiaalityön tehtäväjaon mukaisesti ja johtopäätöksissä nivon yhteen tutkielman keskeisimmät tulokset.

2 RAKENTEELLINEN SOSIAALITYÖ

2.1 Rakenteellisen sosiaalityön määrittelyä

Sosiaalityön tavoitteena on helpottaa ja parantaa yhteiskunnan toimintaa, ihmissuhteiden ympäristöä ja ihmissuhteista kehittyviä sosiaalisia ympäristöjä. Yksinkertaisimmillaan sosiaalityö ymmärretään inhimillisen yhteistyön parantamiseksi, koska se auttaa ihmisiä selviytymään ja kehittymään. (Adams, Dominelli ja Payne 2009, 1.) Sosiaalityötä jäsennetään erilaisten teoreettisten viitekehysten kautta. Käsitteellistämistä haetaan yhteiskuntatieteen, psykologian, sosiaalipsykologian, käyttäytymis- ja neurotieteiden kautta. Sosiaalityö on osa yhteiskunnallista toimintaa, jossa yhteiskunnan rakenteet muovaavat työn tekemistä. Näin ollen rakenteista vapaata sosiaalityötä ei ole olemassa. Sosiaalityössä muutoksella pyritään toteuttamaan ihmisoikeuksien ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden mukaista toimintaa ja osallistuttamaan sekä valtaistuttamaan heitä elinympäristöön. Nämä ovat vahvasti poliittisia tekijöitä, mutta vaikuttavat yksilön elämään ja elämää muovaamiin tekijöihin. (Pohjola 2014, 18–19, 21.)

Rakenteellinen sosiaalityö on saanut alkunsa jo sosiaalityön toiminnan alkuvaiheissa. 1900-luvun alussa Jane Addams on huomionnut sosiaalisten ongelmien esiin nostamista sekä kehittänyt yhteisöllisiä auttamisen toimintamalleja. Myös Mary Richmond osallistui rakenteellisen sosiaalityön kehittämiseen tuomalla tietoon asiakastilanteissa havaittuja epäkohtia päätöksentekijöille. (Pohjola 2011, 209.) Richmondin mukaan sosiaaliset ongelmat piti diagnosoida ja niihin piti vastata systemaattisin menetelmin (Raunio 2004, 14). Mullaly ja Dupré (2019, 200) luonnehtivat rakenteellista sosiaalityötä osana laajempaa radikaalia sosiaalityötä ja rakenteellista sosiaalityötä on kuvattu usealla tavalla. Termi ”rakenteellinen” kuvaa heidän mukaansa sosiaalityön kohtaamia ongelmia, joilla on yhteiskunnallinen kytkös. Rakenteellisuus ohjaa

sosiaalityön käytäntöä, jossa määritellään, että muutoksen painopiste on yhteiskunnan rakenteissa, ei pelkästään yksilöissä.

Rakenteellisessa sosiaalityössä muodostetaan tietoa, jota hyödynnetään kuntien ja hyvinvointialueen suunnittelussa, toiminnan kehittämisessä ja päätöksenteossa. Tietoa kerätään asiakas- ja yhteisöverkostoista sekä asiantuntijoiden lausunnoista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022, 9.) Rakenteellisen sosiaalityön tehtävä on vaikuttaa yhteiskunnallisiin, ideologisiin, poliittisiin sekä järjestelmiin suhteessa kansalaisten elämäntilanteisiin ja elinolosuhteisiin parantaen hyvinvointia. Tavoitteena on vahvistaa yhdenvertaisuutta, oikeudenmukaisuutta, osallisuutta ja yhteiskuntaa kiinnittymisen mahdollisuuksia. (Pohjola 2014, 33.)

Juurikkalan (2022, 21) mukaan sisällöllisesti velvoite rakenteellisen sosiaalityön tekemiseen on ollut jo aiemmin lainsäädännössä sosiaalihuoltoon ja muuhun sosiaaliturvaan kirjattuna. Vuonna 2015 voimaan tullessa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) rakenteellinen sosiaalityö on kirjattu erilliseksi termiksi, koska haluttiin korostaa sosiaalityön yhteiskunnallista merkitystä. Vaikka rakenteellinen sosiaalityö on kirjattuna lainsäädäntöön, sen toteuttaminen käytännössä on vaihtelevaa. Weinbergin (2019) mukaan yhteiskunnalla on mahdollisuuksia huolehtia esimerkiksi nälänhädästä, mutta poliittinen yhteiskunnallinen toiminta on puutteellista. Rakenteellinen sosiaalityö nostaa esiin epätasapainossa olevia yhteiskunnallisia rakenteita sekä kansalaisten etujen valvontaa.

Rakenteellista sosiaalityötä on ymmärretty vaihdellen yksilötasolta makrotasolle. Rakenteellisen sosiaalityön hahmottaminen on keskeistä siinä, miten rakenteellisen työn mahdollisuuden ymmärtää. Yksilötasolla voi olla kyse yksilöiden käyttäytymiseen ja vuorovaikutuksen merkityksestä. Makrotasolla puhutaan yhteiskunnallisten rakenteiden muuttamista poliittisella taholla. (Pohjola 2014, 24.) Kansallisten ja alueellisten tavoitteiden lisäksi rakenteellisessa sosiaalityössä on noussut ajankohtaiseksi globaali sosiaalityö. Globaali sosiaalityö ottaa kantaa globaaleihin rakenteisiin ja ilmiöihin, esimerkiksi ihmisten elinolosuhteisiin vaikuttaviin ilmastokysymyksiin ja muihin ekologisiin tekijöihin. (Vornanen, Hämäläinen ja Törrönen 2016, 215.) Myös Matthiesin ja Närhen (2014, 91) mukaan ekososiaalisessa viitekehyksessä sosiaalityö koskettaa yhteiskunnan ja talouden rakenteita. Lisäksi ekososiaalisuus ottaa huomioon erityisesti luonnon ja elinympäristön vuorovaikutusta sosiaaliseen hyvinvointiin ja ongelmiin. Ekososiaalinen lähestymistapa tarkoittaa, että ihmisten elinolosuhteet otetaan huomioon syrjäytymisen ja sosiaalisen integraation prosesseihin vaikuttavina tekijänä ja pyritään löytämään ratkaisumalleja käytäntöön ja ihmisten osallistumiselle (Vornanen, Hämäläinen ja Törrönen 2016, 215).

Sosiaalityö pyrkii saavuttamaan erilaisia tavoitteita vuorovaikutuksessa eri toimijoiden kanssa ja näin ollen toimii jokaisella yhteiskunnan tasolla. Sosiaalityön vaikutus yksilön tilanteeseen ei kuitenkaan näy suoraan, vaan vaikutus on monien

tekijöiden aikaansaama. Silloin puhutaan välillisestä vaikutuksesta. (Kivipelto ja Koponen 2021, 233.) Kivipelto (2022, 13) tuo esille, että asiakastyö ja rakenteellinen työ ovat eri näkemysten mukaan erillään toisistaan. Toisen näkemyksen mukaan asiakastyö on omaa työtä ja toisaalla kootaan tietoa. Toiset taas näkevät tiedon muodostamisen ja asiakastyön jatkumona, jossa toimintatavat kulkevat rinnakkain. Hallituksen esityksen (164/2014) mukaan sosiaalityöstä saadun tiedon avulla voidaan ehkäistä ja korjata sosiaalisia ongelmia. Rakenteellisessa sosiaalityössä kiinnitetään huomiota sosiaalisiin ongelmiin, kuten eriarvoisuutta ja epäoikeudenmukaisuutta aiheuttaviin tekijöihin, joista kerätään tietoa. Tietoa käytetään kehittämään ja vaikuttamaan kyseisten epäkohtien muuttumiseen. (Kivipelto 2022, 14.)

2.2 Yhteiskunnallinen muutostyö

Rakenteellisen sosiaalityön yhteiskunnallinen tavoite on kaksijakoinen. Ensiksikin tavoitteena on lievittää yhteiskuntajärjestyksen kielteisiä vaikutuksia yksilöihin. Toisena tavoitteena on muuttaa yhteiskunnallisia olosuhteita ja rakenteita, jotka aiheuttavat edellä mainittuja negatiivisia vaikutuksia. (Mullaly ja Dupré 2019, 229.) Rakenteellisen sosiaalityön lähtökohtana on muutos ja muutoksesta seuraava on tavoitteellinen toiminta hyvinvoinnin parantamiseksi (Pohjola, Laitinen ja Seppänen, 2014, 11).

Rakenteellisella sosiaalityöllä tuodaan sosiaalityön asiantuntemus osaksi kunnallista suunnittelua, valmistelua ja päätöksentekoa. Kunnallisella tasolla vaikuttamisen lisäksi rakenteellinen sosiaalityö tekee yhteistyötä yritysten ja järjestöjen kanssa kehittämällä ja vaikuttamalla heidän palveluihinsa ja tukimuotoihin. (Juurikkala 2022, 22.) Jotta sosiaalityö voi vaikuttaa muutoksien esiintuomiseen, keskeinen osa sosiaalityötä on erilaiset yhteydet muihin ihmisiin, verkostoihin sekä organisaatioihin. Sosiaalityön yhteistyötä eri yhteisöjen välillä on kuvattu välittäjänä toimimisena. (Eräsaari 2016, 115.)

Rakenteellinen sosiaalityö jakaantuu sosiaalityön kehittämisen puolestapuhujiin sekä kieltämiseen ja vastustamiseen. Muutoksen toteuttaminen on kuitenkin monimutkaisempaa. Kehityskulussa on painotettu yksilökeskeiseen työskentelyyn, jossa on keskitytty asiakkaan henkilökohtaisen elämäntilanteen parantamiseen. Asiakastyö on vienyt suurimman osan työajasta, jolloin nopeampaiseen yhteiskunnan muutokseen ei ole pystytty vastaamaan. Muutos edellyttää epäkohtien havaitsemisen. Rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyy kriittisyys epäkohtien havaitsemiseksi. Kriittisyys sosiaalityössä kohdistuu sekä työhön itseensä että yhteiskunnan heikompien olosuhteisiin ja niiden parantamiseen. (Pohjola 2014, 16–17.)

Rakenteellisessa sosiaalityössä korostuvat yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon periaatteet. Vuorovaikutuksella ja yhteistoiminnalla tavoitellaan kyseisten periaatteiden

toteutumista. (Pohjola, Laitinen ja Seppänen 2014, 288.) Sosiaalityö perustuu kansalaisten elämäntilanteisiin, joka edellyttää sosiaalityöltä kokonaisvaltaista näkemystä ja toimintaa suhteessa elinolosuhteisiin, rakenteisiin ja kansalaisyhteiskuntaan (Pohjola ym. 2019, 30). Sosiaalityö on eettismoraalista toimintaa, jonka perusta ovat ihmisarvo ja oikeudenmukaisuus. Toiminta perustuu uskallukseen erilaisten näkemysten esiintuomiseen sekä asioiden puolustamiseen. (Pohjola 2019, 330.) Sosiaalityön tehtävä on toimia asiakkaan eduksi, jolloin myös yhteiskunnallisen järjestelmän pitäisi olla asiakasta varten (Pohjola 2014, 20). Rakenteellinen sosiaalityö korostaa sosiaalityön ennaltaehkäisevää työtä. Sosiaalityön on oltava tietoinen yhteiskuntapoliittisista ratkaisuista ja vaikutuksista. Rakenteellisessa sosiaalityössä asiakastyönä saatavan tiedon lisäksi tietoa saadaan sosiaalisen raportoinnin, sosiaalisten vaikutusten arvioinnin ja sosiaalitaloudellisen arvioinnin avulla. (Juurikkala 2022, 22.)

Sosiaalityön yhdeksi keskeisimmäksi työtehtäväksi on nostettu asiakastyön dokumentointi, jota ohjallaan lainsäädännöllä, kansallisilla kehittämishankkeilla ja ammatillisella koulutuksella. Dokumentoinnin tehtävänä on tallentaa sosiaalityössä tehty työ tiedoksi. Tietoa voidaan käyttää toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja päätöksentekoon. Asiakastyön dokumentoinnissa on tärkeää tiedostaa, millaista tietoa ja millaisin perustein asiakastyötä kirjataan sekä tallennetaan asiakastietojärjestelmiin. Asiakastietojen dokumentointi sisältää valtaa enemmän kuin puhutut tai ajatellut tiedot. Asiakkaiden tietoisuus dokumentoinnin merkityksestä työskentelyssä on lisääntynyt. Tämä näkyy asiakkaiden tarpeena lähettää kirjallisia lausuntoja ja kannanottoja viranhaltijoille sekä asioista päättävälle tahoille. (Kääriäinen 2016, 189, 196–197.)

Asiakastietoa ja siitä saatavia koosteita tarvitsee myös palvelunjärjestäjä ja -tuottaja. Yhtenäisen rakenteisen tiedon myötä mahdollistuu paremmin myös tiedon toisijainen käyttö tilastoinnissa, suunnittelu- ja selvitystehtävissä, tietojohdamisessa sekä viranomaisohjauksessa ja -valvonnassa. Lisäksi tietoa käytetään tieteellisessä tutkimuksessa, opetuksessa sekä kehittämis- ja innovaatiotoiminnassa. (Pohjola ym. 2019, 39.) Sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmään kirjaaminen on ollut muutoksessa useamman vuoden ajan. Sosiaalihuolto on siirtymässä rakenteiseen kirjaamiseen Kanta-palveluiden myötä. Terveiden ja hyvinvointilaitos on ollut mukana kouluttamassa sosiaalihuollon kirjaamisen asiantuntijoita. Kirjaamisasiantuntija kehittää yhtenäistä asiakastiedon kirjaamista asiakastietojärjestelmään yhteistyössä työyhteisön kanssa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2022; Varsinais-Suomen osaamiskeskus 2022.)

2.3 Asiakasosallisuus rakenteellisessa sosiaalityössä

Sosiaalityössä vastavuoroisuus ei ole pelkästään yksilöiden välisessä suhteessa, vaan yksilö tunnustetaan myös yhteisöllisesti. Sosiaalityön yhteiskunnallisena veloitteena

on parantaa niiden ihmisten elämänlaatua, jotka elävät haavoittuvassa ja heikomassa asemassa. Rakenteellinen sosiaalityö tuo näkyväksi yhteiskunnalliset ja globaalit rakenteet yksittäisten ihmisten elämässä. Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta haasteina ovat ennakoiva toimiminen yhteiskunnassa ja uudenlaisten hyvinvointipoliittisten ratkaisujen löytäminen. (Törrönen 2016, 14–15.)

Suomessa sosiaalityö perustuu julkisen palvelun järjestelmiin, jolloin se tarjoaa rakenteelliselle sosiaalityölle hyvät lähtökohdat ja puitteet. Kuitenkin usein käy niin, etteivät palvelurakenteet riittävästi huomioi asiakkaan etuja tai rakenteita ei voi muuttaa. Sosiaalityön tavoite on toimia asiakkaan parhaaksi ja järjestelmän tulisi pystyä muovautumaan asiakkaan etujen mukaisesti. Sosiaalityön ideologia voidaan hahmottaa viimesijaisena avun antajana tai sitten yhteiskunnan rooli mekaanisena toimijana yksilön elämässä. Yhteiskunta voidaan ajatella kansalaisten muodostelmaksi ja kansalaisyhteiskunnaksi rakentuneena. (Pohjola 2014, 20.)

Suomalaista sosiaalityötä on arvosteltu yhteiskunnallisesta suuntautumisesta sekä asiakkaiden osallisuuden tukemisesta. Työskentely yhdessä asiakkaiden kanssa vahvistaa sosiaalityöntekijöiden sosiaalista osaamista. Yhdessä asiakkaiden kanssa työskentely on luonut lähtökohdat asiakkaiden tarpeista nousevaan kehittämistyöhön. (Pohjola ym. 2019, 34, 36.) Suomessa sosiaalityön näkökulmasta ihmistä tarkastellaan yksilönä, mutta myös yhteisön ja koko yhteiskunnan jäsenenä. Yhteiskuntasuhteessa huono-osaisuutta lähestytään yhteiskunnallisina kysymyksinä ja sosiaalisina ongelmina, jolla on sekä yksilölliset ja yhteisölliset että myös yhteiskunnalliset kytkennät. (Vornanen, Hämäläinen ja Törrönen 2016, 204.) Rakenteellisessa sosiaalityössä on kyse kansalaisten osallisuuden mahdollistamisesta. Yhteiskunnan rakenteet on tarkoitettu palvelemaan kansalaisia ja laajimmillaan se tarkoittaa demokraattisen kansalaisuuden toteutumista. Rakenteellisen sosiaalityön vastuu on huolehtia heikomassa asemassa olevien osallisuuden mahdollisuuksista ja poliittisesta päätöksenteosta. (Pohjola, Laitinen ja Seppänen 2014, 286.) Kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet sekä poliittinen osallistuminen ovat yhteydessä demokratian toimivuuteen. Haasteena on turvata huonompiosaisten kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet. (Särkelä 2011, 164.)

Yleensä tiedon käsittely liitetään tutkijoiden ja asiantuntijoiden tehtäväksi. Rakenteellisessa sosiaalityössä asiakkailla, yhteisöillä ja kokemusasiantuntijoilla on suuri rooli tiedon tuottamisessa. Asiakasraadit ja erilaiset kehittäjä- ja kokemusasiantuntijat voivat toimia rakenteellisen sosiaalityön tiedon tuottajina, kehittäjinä sekä vaikuttajina. Rakenteellinen sosiaalityö ei vain totea epäkohtien olemassaoloa, vaan pyrkii muuttamaan asioita tiedon avulla. Tiedon tuottamisen kannalta on tärkeää tavoittaa eri asiakasryhmät. Kansalaisaloitteet, poliittiseen päätöksen tekoon ja tietoisuutta lisäävät kampanjat lisäävät mahdollisuutta kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksiin. (Kivipelto 2022, 16.) Rakenteellisen sosiaalityön avulla saadaan yhteiskunnan

hyvinvointia koskevaa tietoa, joka muuten jäisi keräämättä, analysoimatta ja hyödyntämättä. Saadun tiedon avulla sosiaalihuollon palveluja voidaan kehittää sekä vaikuttaa yhteiskunnallisiin hyvinvointia vaikuttaviin toimenpiteisiin ja tuloksellisuuteen. (Juurikkala 2022, 21.)

2.4 Kriittinen asiantuntijuus

Kriittisyys on ollut yksi sosiaalityön luonnehdintaa. Rakenteellista sosiaalityötä tehdään suhteessa omaan sosiaalityön professioon. Jatkuva oman työn ja toimintatapojen kriittinen tarkastelu on osa sosiaalityötä. Paremmilla ja toimivilla toimintatavoilla ja yhteiskunnan palveluilla edistetään rakenteellisen sosiaalityön tavoitetta eli vahvistetaan kansalaisten hyvinvointia. (Kannasoja ym. 2022, 49.) Rakenteellisella sosiaalityöllä on kriittinen suhde yhteiskunnallisiin rakenteisiin, tavoitteelliseen muutokseen sekä oikeudenmukaisuuden ja osallisuuden edistämiseen (Pohjola 2014, 27). Adamsin, Dominellin ja Paynen (2009, 2, 5–6) mukaan hyvällä sosiaalityöntekijällä on kriittinen asenne eli hän pystyy kyseenalaistamaan epäkohtia työssään. Sosiaalityöntekijä pystyy korostamaan sosiaalisen solidaarisuuden tavoitetta riippumatta siitä, tekeekö hän töitä yksilöiden tai ryhmien parissa. Lisäksi sosiaalityöntekijällä odotetaan olevan kyky antaa tarkoituksenmukaista neuvoa, apua ja tukea vaikeissa elämäntilanteissa oleville asiakkaille. Sosiaalityön oletetaan olevan luonnostaan kriittinen ammatti ja sosiaalityöntekijöiden olevan ennakkoluulottomia. Kriittinen näkemys yhteiskunnan eriarvoisuudesta ja sosiaalipolitiikan tuntemus ovat sosiaalityöntekijän työlle vaatimuksia, jotta osaa ohjata asiakkaita oikeisiin palveluihin.

Yhteiskunnalliset muutokset asettavat sosiaalityölle vaatimuksia, mutta myös mahdollisuuksia jo hankitun osaamisen hyödyntämistä. Sosiaalityöntekijät ovat sosiaalialan korkeasti koulutettuja ja koulutuksen tavoitteena on tuottaa sosiaalityöntekijöitä, jotka hallitsevat kriittisen yhteiskunnallisen ajattelun ja reflektoinnin. Sosiaalisia ongelmia on pystyttävä tunnistamaan, analysoimaan ja diagnosoimaan. Työntekijöille asetetut osaamisen vaateet ovat kasvaneet sosiaali- ja terveysalan jatkuvan uudistuksen myötä. Sosiaalityö toimii yksilö-, perhe-, yhteisö- että yhteiskunnallisella tasolla. Muuttuvien toimintaympäristöjen jäsentämiseen tarvitaan vahvaa itseymmärrystä sosiaalityöstä sekä kehittävää työtettä. (Pohjola ym. 2019, 45–46, 52–53.) Muuttuva sosiaalityön toimintaympäristö vaatii sosiaalityöntekijältä kykyä kestää epävarmuutta ja valmiutta neuvottelemaan paikkaansa jatkuvasti (Lehto-Lundén ja Salovaara 2016, 174). Rakenteellisten tekijöiden tunteminen on sosiaalityön käytännön kannalta tärkeää, koska sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisessä kohtaamisessa voi olla jännitteitä, jotka eivät johdu asiakassuhteen ominaisuuksista, vaan rakenteellisista tekijöistä (Mäntysaari 2016, 86).

Sosiaalityön asiantuntijuudessa korostuu vahvasti sitoutuminen, joka on eettisesti oikeanlaista ja toimintaa yhteiskunnan sosiaalisena omatuntona. Rakenteellisessa sosiaalityössä asiantuntijuus määrittyy valtaistavaksi asianajajaksi ja sosiaalisesti vastuunkantajaksi. Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta sosiaalityöntekijä asettuu eräänlaiseksi eettisen toiminnan poliisiksi. Nyky-yhteiskunnan epätasa-arvoisuuden kasvu ei ratkea yksilön, perheiden ja yhteisöjen kanssa tehtävän yhteistyön keinoin, vaan vaaditaan vahvaa rakenteellista orientaatiota. (Pohjola, Laitinen ja Seppänen 2014, 292–293.) Sosiaalityöntekijä kohtaa työssään päivittäin huono-osaisia asiakkaita ja huomaa yhteiskunnan taloudellisuuden ja palvelujärjestelmän riittämättömyyden. Pystyykö yhteiskunta enää takaamaan ihmisten hyvinvointia niin kuin aiempina vuosikymmeninä ja millainen on ammattilaisten vastuu epäkohtiin puuttamisessa ja tiedon tuottamisessa. Sosiaalityön yhteiskunnallisen roolin selkiyttäminen on ajankohtaista. (Vornanen, Hämäläinen ja Törrönen 2016, 202.)

Sosiaalityöhön liittyy valtaa ja vaikutusta yhteiskuntapolitiikan toteuttamisessa. Sosiaalityöntekijät käyttävät työssään valtaa, joka voi asettaa eri ryhmien ja ihmisten oikeudet vastakkain. Sosiaalityöllä on ongelmallinen kaksoisrooli tuen ja kontrollin ammattilaisena. Tavoitteena on edistää sosiaalisten oikeuksien toteutumista, mutta käytännössä edut voivat olla ristiriidassa. (Vornanen, Hämäläinen ja Törrönen 2016, 203.) Valta on parhaimmillaan kanssavaltaa ja jaettua valtaa yksilövallan sijaan. Sekä asiakkaan että verkoston yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävä työ ja solmitut kumppanuuden tukevat vallan hyödyntämistä. Eriarvoisuudet ja yhteiskunnan vaikeat sosiaaliset ongelmat on kuitenkin tuotava esille, jolloin rakenteellinen sosiaalityö eroaa tässä vallan käytössä yhteistoiminnallisena orientaationa. (Pohjola 2014, 291–292.)

Suomessa palvelujärjestelmän rakenteet ovat varsin pysyvät ja vakiintuneet, eikä muuttaminen tapahdu hetkessä tai yksittäisen ammattiryhmän toimin. Näin ollen on epärealistista ajatella, että sosiaalityöntekijät yksin tekisivät merkittäviä rakenteellisia muutoksia. Kuitenkin sosiaalityön käytännön tiedolla voidaan edistää kokemus- ja tutkimustiedon hyödyntämistä poliittisessa ja hallinnollisessa päätöksenteossa. (Vornanen, Hämäläinen ja Törrönen 2016, 217.) Rakenteellisen sosiaalityön kehittämispotentiaali on monitoimijaisen ja monialaisen yhteistyön tiivistäminen. Parhaiten kehittäminen tapahtuu, kun työntekijöillä on mahdollisuus vaikuttaa ja olla kehittämässä käytänteitä ja toimintatapoja. (Närhi ym. 2022, 28.)

2.5 Rakenteellisen sosiaalityön tehtäväjako

Tutkielmani tutkimusaineiston analysoinnin viitekehyksenä toimii Anneli Pohjolan (2011) mukaisen rakenteellisen sosiaalityön tehtäväjaon mukainen määrittely. Pohjola

on jakanut sosiaalityön rakenteelliset toimintafunktiot neljään ydinalueeseen: tietotyö, strategiatyö, inklusiotyö sekä oikeudenmukaisuustyö. Nämä alueet limittyvät toisiinsa sekä muihin sosiaalityön tehtäväalueisiin. (Pohjola 2011, 215–216.) Seuraavaksi käsittelen tarkemmin, miten Pohjola on määritellyt kunkin osa-alueen.

Sosiaalityön perusajatus on sosiaalisten ongelmien yhteiskunnallisessa asiantuntijuudessa. Sosiaalityöntekijät ovat työnsä puolesta asemassa, jossa he saavat kokemuksellista tietoa sosiaalisista ongelmista, muun muassa eriarvoisuustekijöistä, köyhyydestä, työttömyydestä tai mielenterveydestä. Sosiaalityö on keskeisellä paikalla näiden ongelmien suhteen, mutta haasteena on saada eri toimijat yhteiskunnassa toimimaan kansalaisten hyvinvoinnin ja ongelmien poistamisen vaikuttamiseksi. (Pohjola 2011, 215.)

Tietotyöllä Pohjola tarkoittaa tiedon tuottamista sosiaalisista elinolosuhteista, hyvin- ja pahoinvointikysymyksistä sekä palvelujen tarkoituksenmukaisuudesta ja toimivuudesta. Tietoa tarvitaan sekä alueellisesti että paikallisesti, mutta myös tieteellistä tutkimusta varten. Rakenteellisen sosiaalityön kannalta keskeistä on saada monipuolista tietoa ja välittää sitä kansalaisille ja päättäjille. Strategiatyön Pohjola määrittelee sosiaalisten hyvinvointipalveluiden ja sosiaalityön suunnitelmallisuuden edistämisenä sekä vaikuttamisena yhteiskuntapoliittisiin linjauksiin ja lainsäädäntöön. Strategiatyössä korostuu ennakoiva ja strateginen näkemys siitä, miten kansalaisten elinolosuhteita ja hyvinvointia voidaan tukea. Käytännössä strategiatyö sisältää erilaisten suunnitelmien ja ohjelmien laatimista yhteistyössä kansalaisten, järjestöjen, viranomaisten sekä muiden toimijoiden kanssa. (Pohjola 2011, 216.)

Pohjolan mukaan inklusiotyö sisältää yhteisöllisyyttä ja kansalaisten yhteenliittymiä tavoitteellisen sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Inklusiotyössä keskeistä on kansalaisten osallisuus ja yhteisyys sekä yhteisöjen antama sosiaalinen tuki. Kansalaisten osallisuus ja yhteisöjen sisältämä käyttövoima voivat olla muuttamassa ja kehittämässä yhteiskunnallisten hyvinvointitoimintojen rakentamista. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus kiinnittyy Pohjolan mukaan arvokeskusteluun ja yhteiskunnallisen moraalin vahvistamiseen hyvinvointityössä sekä yhteiskuntapolitiikassa. Oikeudenmukaisuustyöhön liittyy eettinen perusta, joka leikkaa myös kaikkia muita osa-alueita. Rakenteellisessa työssä huomioidaan ihmisten perus- ja sosiaaliset oikeudet yhteiskunnallisessa toiminnassa, palveluissa ja päätöksenteossa. Sosiaalityön tehtävänä on nostaa esille keskustelua oikeus- ja oikeudenmukaisuusperiaatteista. (Pohjola 2011, 217.)

3 TUTKIMUSASETELMA

3.1 Tutkielman tarkoitus

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten rakenteellisen sosiaalityön osa-alueet toteutuvat sosiaalityön käytännössä. Lisäksi tarkastelen, miten rakenteellisen sosiaalityön toteutumista voidaan kehittää. Tavoitteenani on koota yhteen tutkimuskirjallisuutta rakenteellisen sosiaalityön toteutumisesta ja tuottaa tietoa, miten rakenteellinen sosiaalityö toteutuu käytännössä Anneli Pohjolan tehtäväjaon mukaisesti. Lisäksi tutkielma tuottaa tietoa, miten rakenteellisen sosiaalityön toteutumista voidaan edistää sekä millaisia keinoja ja menetelmiä siihen on.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. *Miten rakenteellisen sosiaalityön osa-alueet toteutuvat sosiaalityön käytännössä?*
2. *Miten rakenteellisen sosiaalityön toteutumista voidaan edistää?*

Aluksi tutkimuskysymyksiä oli vain yksi, mutta tutkimusprosessin edetessä tutkimusaineistosta nousi esiin rakenteellisen sosiaalityön kehittämiseen liittyviä seikkoja. Päädyin valitsemaan rakenteellisen sosiaalityön edistämiseen ja kehittämiseen liittyvän tutkimuskysymyksen mukaan tutkimukseeni, koska rakenteellisen sosiaalityön luonne sisältää muutokseen ja kriittiseen arviointiin liittyvää toimintaa.

3.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkielmani on toteutettu kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla. Kirjallisuuskatsausta (review, literature review, research literature review) kuvataan selontekona, arvosteluna, tarkistuksena tai historiikkina. Termillä review viitataan usein arviointiin, joka tehdään uudelleen ja kriittisesti. Kirjallisuuskatsaus on tutkimuksen teossa metodi, jossa aiemmin tehdyistä tutkimuksien tuloksista kootaan uusia tutkimustuloksia. Kirjallisuuskatsaukset voidaan jakaa kolmeen erilaiseen tyyppiin; kuvailevaan ja systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen sekä meta-analyysiin. (Salminen 2011, 4–6.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus sopii tutkielmaani menetelmänä, koska tarkoituksena on koota yhteen tutkimustietoa rakenteellisen sosiaalityön toteutumisesta käytännössä ja toteutumisen edistämisestä. Tutkielman tuloksien on tarkoitus kuvata rakenteellisen sosiaalityön käytännön toimintoja sekä työskentelyn edistämistä tukevia toimia valitun aineiston analysoinnin viitekehyksen mukaan.

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineistot ovat yleensä laajoja ja tutkittavat ilmiöt pystytään kuvailemaan laajemmin ja luokittelemaan ilmiön ominaisuuksia. Kuvailevasta kirjallisuuskatsaus jakautuu narratiiviseen ja integroivaan katsaukseen. Tässä tutkielmassa on valittuna narratiivinen katsaus. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus on kevyempi metodi ja sen avulla tutkittavasta ilmiöstä pystytään luomaan laaja näkemys. Narratiivinen katsaus voidaan jakaa vielä toimitukselliseen ja kommentoivaan tapaan sekä yleiskatsaukseen. Yleiskatsaus on laajin käytetty kirjallisuuskatsauksen toteuttamistapa. Narratiivisen yleiskatsauksen tavoitteena on luoda tiivistelmä aiemmista tutkimuksista. (Salminen 2011, 6–7.) Valitsemani yleiskatsauksen avulla luon valitusta tutkimusaineistosta tiiviin katsauksen mitä rakenteellinen sosiaalityö on käytännön tasolla osa-alueiden mukaan jaoteltu.

Tutkimukseen valitut tulokset vaikuttavat eettisiin ratkaisuihin sekä eettiset näkökulmat vaikuttavat tutkijan tekemiin eettisiin ratkaisuihin. Etiikan ja tutkimuksen yhteys on tieteen etiikka. Tutkijan on huolehdittava, että tutkimussuunnitelma, tutkimuskysymykset ja raportointi ovat hyvin tehtyjä ja laadukkaita. Hyvää tutkimusta ja sen työskentelyä ohjaa vahva eettinen sitoutuminen. Tutkimuksessa tehdyt valinnat ovat tutkijan itsensä tekemiä moraalisia valintoja. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 147, 149–150, 153.) Tutkimuksen luotettavuuden arviointia tehdään suhteessa koko tutkimukseen. Tutkijan on pystyttävä perustelevaan valintojaan sekä miten on päätytty tekemiin ratkaisuihin. (Vilkkä 2021, 197.) Olen omassa tutkielmassani noudattanut tutkijana hyvää eettistä toimintaa. Tutkimuskirjallisuutta valitessa olen huolellisesti valinnut tieteellisten ohjeiden mukaisesti kirjallisuusmateriaalin ja kunnioittanut alkupe- räistä tekijää sekä merkinnyt lähdeviittaukset kandidaatintutkielman viittausohjeiden mukaisesti. Tutkielman tuloksia analysoidessani olen huolellisesti kirjannut tutkimuksesta saadut tulokset omaan tulososioon alkuperäislähdettä kunnioittaen.

3.3 Tutkimusprosessi

Tutkielmani teko lähti liikkeelle siitä, että pohdin itselle mielenkiintoisia aihealueita. Jo heti aluksi rajasin aiheen siten, ettei tutkielman aihe koskenut vammaissosiaalityötä tai vammaisalaan liittyvää teemaa. Tämä sen vuoksi, että olen tehnyt yli 10 vuotta vammaisalan töitä ja halusin tällä tutkielmallani tutkia jotain muuta sosiaalityön ai-
hetta kuin omaa alaani. Mahdollisiksi tutkielman aiheiksi nousivat terveystieteiden sosiaalityö, työhyvinvointi ja rakenteellinen sosiaalityö, joista valitsin jälkimmäisen aiheen. Rakenteellinen sosiaalityö kiinnostaa minua, koska aiheesta keskustellaan usein, mutta käytännön tasolla sen toteutuminen jää minulle epäselväksi. Tutkimuskysymystä pohtiessani minua jäi kiinnostamaan mitä rakenteellinen sosiaalityö on käytännön ta-
son työskentelyssä.

Tehdessäni aineistoon liittyviä hakuja, huomasin, että aiheesta oli tehty ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä ja yliopistotason kandidaatintutkielmia sekä tieteellisiä artikkeleita. Tutkimusaiheet koskivat lähinnä teoreettisella tasolla rakenteellista sosiaalityötä ja rakenteellista sosiaalityötä pyrittiin selvittämään teoreettisen viitekeh-
yksen avulla. Se, miten rakenteellinen sosiaalityö näyttäytyy sosiaalityöntekijän työssä käytännössä, ei ollut tutkimuksien aiheena kovinkaan usein. Joten omaan tutkielmaani halusin näkökulmaa siihen, mitä rakenteellinen sosiaalityö on käytännössä.

Rakenteellinen sosiaalityö on koko yhteiskunnan poikkileikkaavaa toimintaa ja koskettaa niin yhteiskunta-, työntekijä- ja asiakastasoja. Joten valitsin teoriaosuuteeni tutkimuskirjallisuutta kuvaamaan sitä, miten rakenteellinen sosiaalityö määrittyy näillä kolmella tasolla. Tutkielman tulosten esittämiseen valitsin Anneli Pohjolan (2011) määrittelemän rakenteellisen sosiaalityön tehtäväjaon.

3.4 Aineiston valintaprosessi

Aineistonhaun tein sähköisissä tietokannoissa, joita olivat JykDok Finna, Janus ja Google Scholar. Hain sekä kotimaista että kansainvälistä aineistoa. Kieleksi määrittelin suomen tai englannin. Koska tutkin rakenteellisen sosiaalityön toteutumista käytännössä sekä keinoja ja menetelmiä toteutumisen edistämiseen, hain aineistoa seuraavilla hakusanoilla; rakenteellinen sosiaalityö, vaikuttavuus sosiaalityössä, kehittäminen, yhteisösosiaalityö, structural social work ja constructive social work. Aineistohaussa huomasin, että rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyi usein yhteiskunnan järjestelmien kehittäminen ja muuttaminen asiakkaiden edun mukaisiksi. Myös yhdenvertaisuuden, tasa-arvoisuuden sekä huono-osaisuuden tukeminen olivat osa rakenteellista sosiaalityötä.

Tutkimusaineiston valintakriteerit olivat:

- vuosina 2010–2022 julkaistu aineisto
- sähköisesti saatavilla
- suomen- tai englanninkielinen
- väitöskirja, tieteellinen artikkeli tai tutkimus
- vertaisarvioitu
- rakenteellisen sosiaalityön käytännön työskentelyn kuvauksia sisältävä
- sisälsi tutkimustietoa rakenteellisesta sosiaalityöstä valitun analysoinnin tehtäväjaon mukaisesti

Lopulliseksi tutkielman aineistoksi (Liite 1) valikoitui seitsemästä tieteellisestä vertaisarvioidusta artikkelista ja yhdestä väitöskirjasta. Valituissa aineistoissa piti olla kuvattuna rakenteellisen sosiaalityön käytäntöä asiakas-, työntekijä- ja yhteiskuntatasolla. Lisäksi aineistossa piti olla sisältöä rakenteellisen sosiaalityön toteutumisen edistämiseksi.

3.5 Aineiston analysointi

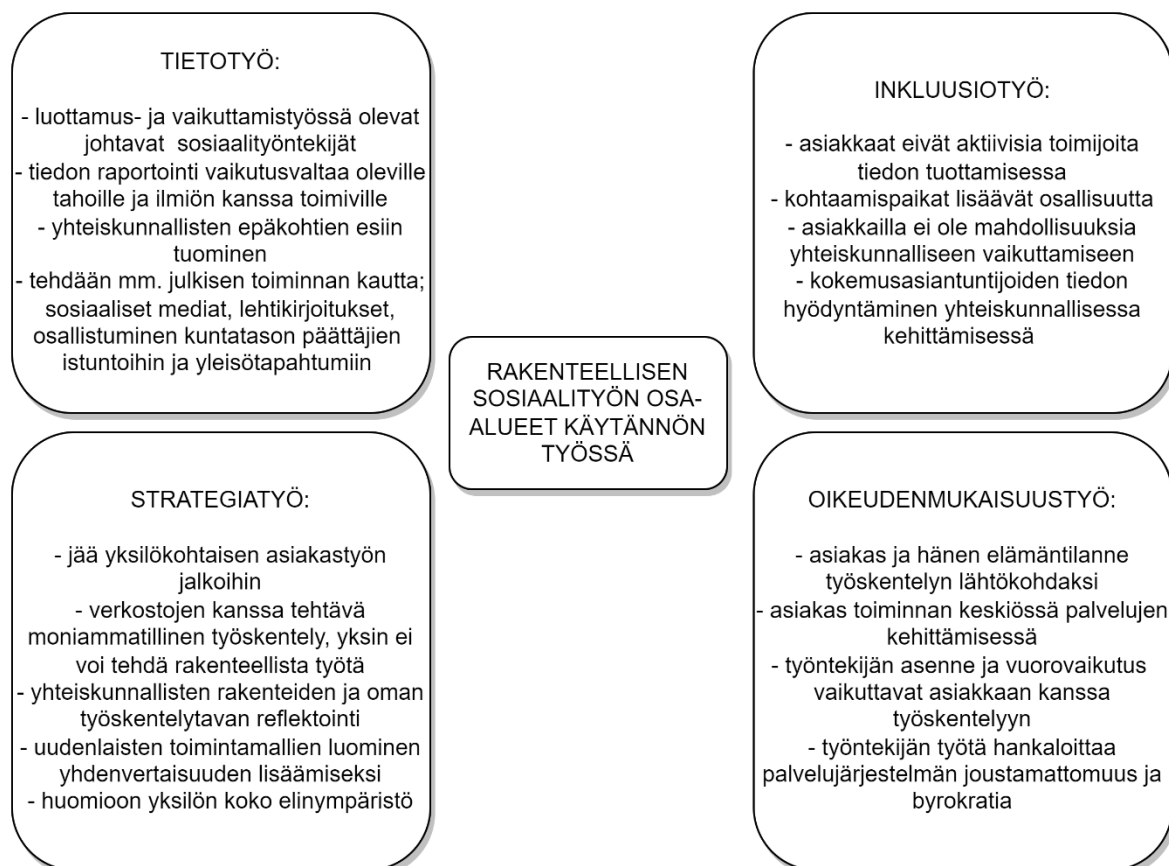
Laadullisen aineiston analyysin tavoitteena on pyrkiä selkeyttämään tutkimusaineistoa sekä tuottamaan uusia näkemyksiä tutkittavasta ilmiöstä. Analyysin avulla aineisto on tarkoitus tiivistää kadottamatta kuitenkaan aineiston sisältämää informaatiota. (Eloranta ja Suoranta 2014, 138.) Tutkimukseni aineiston analyysi tapahtuu teorialähtöisen analyysin avulla. Tällöin aineiston analyysi pohjautuu johonkin jo olemassa olevaan teoriaan, malliin tai järjestelmään (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 127). Aineiston analyysia ohjaa valmis jo aiemman tiedon perusteella muodostettu analyysitai käsitejärjestelmä. Analyysissa edetään yleisestä yksityiseen. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 131.)

Tutkielmani aineiston analysoinnin viitekehyksenä toimii Anneli Pohjolan (2011) rakenteellisen sosiaalityön tehtäväjako. Olen valinnut Pohjolan rakenteellisen sosiaalityön osa-alueiden jaottelun tutkielmani tulosten esittämiseen, koska tehtäväjako on mielestäni kokonaisvaltainen ja se läpi leikkaa sosiaalityön tehtäväkenttää laajasti rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta. Aineiston analysoinnin aloitin lukemalla tutkimukseen valittuja aineistoja läpi. Aluksi listasin jokaisesta aineistosta löytämäni tutkimustulokset. Sen jälkeen teemoittelin tuloksia analysointiin valitun teoreettisen viitekehyksen mukaisesti. Näin tutkielmani tuloksista rakentui neljän eri teeman

ympärille tutkimustulosten kokonaisuus. Pidin mielessäni koko analysoinnin ajan tutkimuskysymykseni, joihin etsin vastausta.

4 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimusaineistoni tulokset jakautuvat neljään eri kategoriaan Anneli Pohjolan (2011) rakenteellisen sosiaalityön osa-alueiden mukaisesti. Oheinen kuvio 1 esittelee tutkielmani keskeisimmät tulokset. Seuraavassa osiossa tarkastelen tutkielmani tuloksia osa-alueiden mukaisesti.

KUVIO 1 Tutkimustulokset osa-alueittain

4.1 Tietotyö

Tutkielmani aineiston mukaan rakenteellinen sosiaalityö on sosiaalisten ongelmien ja yhteiskunnallisten epäkohtien tiedon raportointia sekä pyrkimys verkostoitua vaikuttamistyön mahdollistamiseksi. Yhteiskunnan rakenteellisia muutosehdotuksia tuovat esille lähinnä johtoasemassa olevat sosiaalityöntekijät. Rakenteellisessa sosiaalityössä erilaiset yhteisöt, verkostot ja jopa digitaaliset alustat toimivat työskentelyn mahdollistajana, koska yksin yhteiskunnallisia rakenteita ei voi muuttaa. (Sipilä 2011; Tiitinen ja Lähteinen 2014; Matthies ja Närhi 2014; Tiitinen 2018; Matthies 2021.)

Sipilän (2011) ja Tiitisen (2018) tutkimuksien mukaan rakenteellisen sosiaalityön vaikuttamistyötä tekevät pääasiassa johtavassa asemassa olevat sosiaalityöntekijät. Tiitisen (2018) mukaan vaikuttamistyötä yhteiskunnallisesti tekevät sosiaalialan työntekijät toimivat perustyön lisäksi usein politiikassa ja luottamustoimissa. Tutkimuksen mukaan asiakastyötä tekevät sosiaalityöntekijät saavat usein ensimmäisten joukossa tietoa rakenteellisista ongelmista, joissa tarvitaan muutosta ja vaikuttamistyötä. Näin ollen johtoasemassa olevalla työntekijällä ei ole välttämättä riittävästi tietoa sosiaalityön käytännön ongelmakohdista tai vapautta esittää kritiikkiä organisaatiosta, kuin verrattuna asiakastyötä tekeviin työntekijöihin. Organisaation johtoasemassa olevilta työntekijöiltä odotetaan suurempaa lojaaliutta omaa organisaatiota kohtaan kuin asiakastyötä tekeviltä työntekijöiltä. Tiitisen ja Lähteisen (2014) tutkimuksen mukaan järjestö- ja hanketyössä olevat työntekijät kokevat julkisen viestinnän yhteiskunnallisista epäkohdista luontevammaksi osaksi työtä kuin kunnallisella sosiaalialalla.

Sosiaalialan työntekijöillä on paljon sellaista tietoa, jonka esiin tuominen edesauttaa huomioimaan palvelujen käyttäjien ja heikompiensaisten sekä sorrettujen kokemaa epäoikeudenmukaisuutta. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijät pyrkivät tuomaan julkiseen keskusteluun ja päättävälle tahoille tietoa hyvinvointia heikentävistä ilmiöistä, joita työntekijät kohtaavat työssään. Työntekijät välittävät havaintojaan sosiaalisista ongelmista niille tahoille, joilla kokevat olevan vaikuttamismahdollisuuksia ja valtaa puuttua kyseisen ilmiön haasteisiin. (Tiitinen ja Lähteinen 2014.)

Tiitisen ja Lähteisen (2014) mukaan sosiaalialan työssä julkisuutta käytetään kahteen eri tarkoitukseen: palveluista tiedottamiseen ja yhteiskunnallisiin pyrkimyksiin. Muutospyrkimys tekee julkisesta tiedottamisesta rakenteellista työtä. Tiitisen (2018) tutkimuksen mukaan sosiaalialan työntekijät antavat julkiseen tietoon yleensä vain palvelutiedotteita, joissa ei oteta usein kannanottoa mihinkään, vaan ne ovat enemmänkin tiedotteita palveluista asiakkaille. Sosiaalityöntekijät yrittävät tehdä viestinnästä kansalaisille päin vaikuttavaa, mutta työyhteisön ja -organisaation asettamat epämääräiset ohjeet ja toimintatavat tekevät siitä haastavaa. Työntekijät ovat usein epätietoisia oman organisaationsa viestinnän keinoista, tavoitteista ja säännöistä. Työntekijöiltä odotetaan vaikuttamista ja asiakkaiden tilanteiden esiin nostamista,

mutta toisaalta työntekijöiden ääni vaiennetaan julkisen viestinnän osalta. Vaikka edellä on mainittu johtotason työntekijöiden vaikuttamistyöstä yhteiskunnallisesti, johtotason viestintä julkisessa tiedon välittämisessä on kuitenkin usein yksisuuntaista tiedottamista, jonka sisältö on johtajalähtöistä, tiukasti kontrolloitua sekä hierarkkista, joka sisältää yleensä tietoa niukasti ja ainoastaan faktatietoa. Työntekijät pyrkivät tuottamaan vastatietoa, jonka tarkoituksena on kyseenalaistaa ja horjuttaa yleisiä oletuksia, paljastaa ristiriitoja ja antaa vaihtoehtoisia näkemyksiä (Tiitinen ja Lähteinen 2014).

”Tällaista neutraalia viestintää meillä on ihan riittävästi. Mun mielestä sosiaalityöntekijöiden pitäis opettaa rohkeemmin asiakkaiden puolesta puhujiksi ja asiakkaiden ongelmien esille tuojiksi. Eikä vaan niinkun virkamiehenä tavallaan toistamaan jotain mitä pykälässä sanotaan.” H1 (Tiitinen ja Lähteinen 2014, 203.)

Kansalaisille tiedon välittäminen virallisessa viestinnässä on yleensä byrokraattista kieltä, joka voi olla kansalaisille hankalasti ymmärrettävää. Tutkimuksen mukaan julkinen viestintä kansalaisille tulisi olla tunteita ja tarinoita sisältävää, koska silloin viestintä tuo esiin julkisuudelta marginalisoituneita yksilöitä. (Tiitinen ja Lähteinen 2014.) Tiedon ja palvelujen tarjoamisen välittämiseksi tarvitaan laajasti kansalaisia tavoitettava viestintätapa, esimerkiksi digitaalisia alustoja ja sosiaalisen median kanavia (Matthies 2021). Tiitisen ja Lähteisen (2014) mukaan julkista rakenteellista sosiaalityötä toteutetaan yleensä median hallitsemilla alueilla (lehdet, televisio ja radio) ja viestintävälineitä käytetään monipuolisesti. Yleisin keino epäkohtien julkittuomiseen on lehtikirjoitukset, mutta monet ovat esiintyneet myös televisiossa ja radiossa. Sosiaalityöntekijät kohdistavat vetoamuksia ja kirjeitä valtuutetuille ja muille päättäjille sekä pitävät erilaisia puheenvuoroja kunnan lautakunnissa ja yhteisöissä (esimerkiksi koulujen vanhempainillat ja muut avoimet keskustelutilaisuudet). Viestin välittäjinä toimivat myös kaunokirjalliset tekstit, blogit, sarjakuvat, piirustukset, valokuvat ja erilaiset sosiaalisen median alustat. Tiitisen (2018) mukaan kansalaiset odottavat uudenlaista mediavaikuttamista ja median avulla tiedottamista, mutta viranomaiset viestivät vielä suurimmaksi osaksi perinteisellä tavalla. Nykyaikaisessa viestinnässä odotetaan nopeaa ja laaja-alaista tiedon saavutettavuutta, jossa esiin tuodut faktat yhdistyvät tarinoihin.

Yhteiskunnallisten rakenteellisten epäkohtien esille tuomiseen ja mediavaikuttamiseen liittyy vallan lisäksi vastuu, joka osaltaan voi tuoda myös pelkoa ja epävarmuutta. Vaikuttamisen lopputulokset eivät välttämättä ole kenenkään vastuulla eikä julkisesti vaikuttamisen lopputulos ei ole aina positiivinen. Yhteiskunnallisten epäkohtien esiin nostamisen julkisesti pelätään vaikuttavan siihen, että hyvin toimivat palvelut ja toimintatavat resursoidaan pois. Mediavaikuttaminen sosiaalialalla voi

herättää hämmennystä, jonka vuoksi siitä saatetaan vetäytyä ja siitä on voinut muodostua totuttu tapa toimia. Tämä on kuitenkin ristiriidassa epäkohtien esiin nostamisessa, koska juuri median avulla vaikuttamisella pyritään herättämään tarkoituksellista huomiota yhteiskunnan toimijoille. (Tiitinen 2018.)

Sosiaalialan vaikuttamis- ja tietotyötä tehdään verkostojen ja erilaisten työryhmien suhteiden kautta (Tiitinen 2018). Rakenteellinen sosiaalityö tarvitsee erilaisia sosiaalisia verkostoja ja muita toimijoita ympärilleen. Sosiaalityön rakenteellisessa työskentelyssä tiedon raportointi osoitetaan sosiaalisen ilmiön mukaan vanhemmille, päättäjille tai toisille sosiaalialan ammattilaisille muutosten eteenpäin saamiseksi. Esimerkiksi nuorten elämästä nousseet huoliaiheet välitetään vanhemmille tai nuorten parissa työskenteleville. (Tiitinen ja Lähteinen 2014.) Rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu laajemmin toimintaympäristöjen tarkasteleminen. Rakenteellinen sosiaalityö ottaa huomioon myös laajemmin ekosysteemin ja ihmisen elinympäristön. Ekososiaalisessa viitekehyksessä sosiaalityö ottaa kantaa ympäristökysymyksiin ja tarkastelee paikallista sekä globaalia taloutta suhteessa ihmisten hyvinvointiin. Rakenteellisen sosiaalityön tietotyöhön sisältyy raportointia ihmisten hyvinvointiin vaikuttavista asioista sosiaalisesta ympäristöstä, luonnon tilasta ja sen vaikutuksista. (Matthies ja Närhi 2014.)

4.2 Strategiatyö

Tutkimukset osoittavat, että sosiaalityöntekijöillä on kriittinen ja refleктоiva työote yhteiskunnallista järjestelmää kohtaan ja he pyrkivät tuomaan esille muutosehdotuksia asiakkaiden edun mukaisesti. Kuitenkin sosiaalityössä rakenteellinen työskentely jää usein asiakastyön kiireellisyyden vuoksi vähäiseksi. Tutkimusten mukaan rakenteellisen sosiaalityön tehtävänä on toimintamallien ja -ympäristöjen muuttaminen asiakkaita paremmin palvelevammaksi ja heidän tarpeitaan tukeviksi. (Sipilä 2011; Närhi, Kokkonen ja Matthies 2014; Tiitinen ja Lähteinen 2014; Tiitinen 2018; Matthies 2021; Hoppania 2022.)

Sosiaalialalla rakenteellinen työ jää usein yksilökeskeisen asiakastyön jalkoihin (Tiitinen 2018). Sipilän (2011) mukaan sosiaalityöntekijöillä on vähäiset mahdollisuudet vaikuttaa rakenteellisen tason hyvinvointiin. Syynä ei ole osaamisen puute, vaan asiakastyön kiireellisyys. Sosiaalityöntekijä ei voi siirtää asiakastyötä muualle eikä sivuuttaa asiakkaan hätää. Asiakastyö menee poliittisen vaikuttamisen edelle.

Sosiaalityöntekijät pitävät rakenteellisen sosiaalityön keskeisenä funktiona tavoitteellista toimintaa ja kriittistä reflektointia yhteiskunnallisesta tilanteesta ja palveluista. Sosiaalityöntekijöillä on taito toimia neutraalina asiantuntijana, jolla on reflektiivinen kyky ajatella ja arvioida työtä. Sosiaalityöntekijän on osattava ottaa huomioon

monien tekijöiden yhtäaikaiset vaikutukset, joissa asiakkailta saatu tieto ja poliittisista lähtökohdista saatava tieto aiheuttavat haasteita sosiaalityön tiedonmuodostukselle. (Sipilä 2011.) Sosiaalialan työntekijän tulisi haastaa yhteiskunnallista virallista tietoa ja tuoda rohkeasti esille asiakkaiden näkökulmia ja etua. Julkisiin kannanottoihin työntekijät toivovat kuitenkin enemmän tukea työyhteisöltä ja johdolta. (Tiitinen ja Lähteinen 2014.) Närhen, Kokkosen ja Matthiesin (2014) mukaan sosiaalityöntekijät tekevät hiljaista protestia ylhäältä päin tulevia ohjeita ja sääntöjä vastaan. Työntekijät kamppailevat samanaikaisesti sääntöjen, ohjeiden kuin taloudellisuuden sekä ammattillisten tavoitteiden kanssa. Työskentelyssä on läsnä ristiriita asiakkaan etujen ja osallisuuden sekä työntekijälle asetettujen byrokraattisten tavoitteiden välillä.

"Sanotaan, että niistä asioista päättää ja huolehtii jotkut muut, että ei rivisosiaalityöntekijän tarvi kommentoida mitään tai olla mitään mieltä. (...) Meidänkin tehtävänä on paikallisesti ja valtakunnallisesti vaikuttaa, että saadaan meidän asiakkaiden ääntä kuuluviin ja myönteisiä mielikuvia esille ja rikotaan stereotyyppioita." H15 (Tiitinen 2018, 175.)

Sosiaalityöntekijöiden yhtenä tehtävänä julkisessa toiminnassa onkin muuttaa sosiaalisten ilmiöiden ja asiakkaiden sekä sosiaalityöhön ja -palveluihin liittyviä väärinkäsityksiä. Sosiaaliala on usein väärinymmärretty ja maineeltaan negatiivinen ala, joka voi johtua liian vähäisestä julkisesta viestinnästä. Julkinen viestintä tuo kuitenkin ymmärrystä sosiaalityöstä sekä samalla heikompi osaisten yksilöiden tilanteet tulevat kansalaisten tietoisuuteen ja madaltaa kynnystä ottaa yhteyttä yhteiskunnan palvelunjärjestäjiin. Esimerkiksi tilanteessa, jossa sosiaalipalvelun yksikkö rakennetaan asuinalueelle, voidaan sosiaalityön julkisen toiminnan avulla vaikuttaa positiivisesti lähiympäristön asukkaiden mielipiteeseen yksiköstä. (Tiitinen ja Lähteinen 2014.) Henkilökohtaisella tasolla mediavaikuttamiseen vaikuttavat työntekijöiden asenteet ja kiinnostus. 2010-luvulla sosiaalialan työntekijät ovatkin alkaneet perustamaan erilaisia sosiaalisen median ryhmiä (TikTok, Facebook, Instagram ym.), jotka ovat tuoneet matalan kynnyksen mediavaikuttamisen mahdollisuuksia. (Tiitinen 2018.)

"Sosiaalityöntekijät kirjoittivat lehtikirjoituksen suunnitellusta organisaatiouudistuksesta ja järjestivät keskustelutilaisuuden asiaa käsittelevän lautakunnan kanssa, sillä he kokivat ettei uudistuksen yhteydessä ei oltu kuultu asiakkaita ja työntekijöitä. Työntekijät olivat tyytymättömiä ehdotettuihin muutoksiin. Alueen asukkaita tai asiakkaita ei oltu informoitu tulevista muutoksista millään tavalla." H7 (Tiitinen ja Lähteinen 2014, 201.)

Median ja julkisen keskustelun avulla epäkohtien esiin nostamisen lisäksi erilaisten toimintatapojen kehittäminen asiakkaiden etujen mukaisiksi koetaan osana

rakenteellisen sosiaalityön strategiatyötä. Useiden tutkimusten mukaan toimintatapojen muuttaminen tai kehittäminen koetaan tärkeäksi rakenteellisemmän ja kestävämmän työn tekemiseksi (Hoppania 2015, Matthies 2021; Tiitinen ja Lähteinen 2014). Hoppania (2022) nostaa rakenteellisen sosiaalityön tärkeäksi tavoitteeksi yhtenäisen hallintomallin ja käytäntöjen suunnittelun yhtenäiseksi. Palvelujen myöntämiskriteerit, asiakasmaksujen muutokset ja resurssien jaot ovat konkreettisia muutostavoitteita asiakkaiden yhdenvertaisuuden ja kestävämmän kehityksen kannalta. Haasteena koetaan poliittinen päätöksenteko, ei niinkään viranhaltijatason työ. Palvelujen vertailukehittäminen nähdään mahdollisuutena kehittää julkisia palveluja, koska resurssien käytön tehostaminen parantaa sosiaali- ja terveysalan muutostavoitteita. Kaikki muutokset eivät ole asiakkaiden kannalta positiivisia kuten esimerkiksi palvelujen keskittäminen kauemmaksi maaseuduilta.

Palvelujärjestelmän rakenteiden muutos liitetään vahvoihin hallinnollisiin tekijöihin ja asennemuutoksen tärkeyteen, koska samat ihmiset samoine asenteineen eri asetelmineen eivät tuota muutosta. Sen sijaan muutoksen kehittäminen tapahtuu käytännön työssä, jossa kehittämistyö törmää sittemmin hallinnollisiin tekijöihin. (Hoppania 2022.) Myös yhteinen asiakastietojärjestelmä ja sitä kautta tiedonkulun vaivattomuus, liittyvät palvelujärjestelmän muutoksiin. Hoppanian (2022) mukaan asiakastietojärjestelmien kehittäminen nähdään rakenteellisena, organisaatiota ja käytännön työtä koskevana tekijänä. Sosiaali- ja terveydenhuollon integraation tavoitteena on vahvistaa jo olemassa olevaa asiakastietojärjestelmää. Koska terveys- ja sosiaalialan toimijoita on useita, tämä haastaa järjestelmän sujuvan ja saumattoman tiedonkulun tärkeyttä. Tietojärjestelmien kautta tapahtuva saumaton tiedon kulku palvelee sekä asiakasta että työntekijää.

Rakenteellinen sosiaalityö toteutuu moniammatillisesti, koska yksittäinen työntekijä tarvitsee sosiaalista pääomaa verkostojen ja luottamuksen saavuttamiseksi. Julkisen viestinnän avulla voi koota sosiaalisista pääomaa ja sellaisia yhteistyökumppaneita, joiden kanssa muutos voidaan toteuttaa tai saada luottamusta toiminnalle ja tukea muutokseen. (Tiitinen ja Lähteinen 2014.) Yhteiskunnallista vaikuttamistyötä tekevät työntekijät ovat usein mukana poliittisissa ryhmissä tai luottamustoimissa (Tiitinen 2018). Myös Matthies (2021) tuo esille ammattilaisten verkostoitumisen merkityksen asiakkaiden äänen esiintuomisen kannalta. Esimerkiksi koulun ja sosiaalityön yhteistyö sekä yhtenäiset toimintatavat nähdään ennalta ehkäisevä toimintana lasten ja nuorten hyvinvointia tukevana. Lisääntyneet lastensuojeluilmoitukset ja koulunsa keskeyttäneet lapset ja nuoret sekä heidän vanhempansa tarvitsevat sosiaalityön ja paikallisen yhteisön tukea. Tiitisen ja Lähteisen (2014) mukaan sosiaalityöntekijät harrastelevat muun muassa nuorten vanhempia vastuun kantamiseen ja yhteistoimintaan nuorten kanssa kontrollin tehostamiseksi.

Rakenteellisen sosiaalityön toiminnan kannalta Matthies ja Närhi (2014) tuovat tutkimuksessaan esille luonnon ja yksilön elinympäristön merkityksen sosiaaliseen hyvinvointiin ja rakenteellisen sosiaalityön kehittämiseksi. Myös Matthies (2021) näkee luonnon ja ekososiaalisen lähestymistavan rakenteellisen sosiaalityön kehittämisen keinona. Greencare-toiminta ja maaseudulle avattavien yksiköiden nähdään toimivan kuntouttavana toimintana stressi- ja työuupumuksen sekä pitkäaikaistyöttömien että mielenterveys- ja päihdekuntoutujien hoidossa. Matthiesin ja Närhen (2014) mukaan rakenteellisen sosiaalityön strategiatyö huomioi ratkaisut talouden, elintarviketuotannon, luonnonvarojen ja alueiden käytön sekä liikenteen ja asumisen suhteen. Strateginen rakenteellinen sosiaalityö onnistuneena toimenpiteenä yhdistää viranomaisen vallan- ja resurssikäytön sekä kansalaislähtöisyyden. Sosiaalityön tulee ymmärtää, miten paikallinen toiminta ja sosiaaliset ongelmat kytkeytyvät globaalisti yksilöiden elämäntilanteeseen. Esimerkiksi suomalaisen puutuotannon siirtäminen ulkomaille aiheuttaa Suomessa työttömyyttä ja jopa syrjäytymistä, mutta myös ulkomailla metsien hakkaaminen voi aiheuttaa paikallisten ihmisten elinympäristöjen tuhoutumista sekä mahdollisuutta harjoittaa elinkeinoa. Kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti sosiaalityö voi olla mukana vaikuttamassa elinympäristöjen tilaan tiedostamalla, miten paikalliset toiminnot vaikuttavat maailmanlaajuisesti.

4.3 Inklusiotyö

Inklusiotyö sisältää asiakkaiden osallisuuden tukemisen ja mukaan ottamisen kehittämään yhteiskunnan palveluita hyvinvoinnin edistämiseksi. Tutkielman aineiston mukaan asiakkaat eivät itse ole aktiivisia toimijoita julkisessa vaikuttamisessa ja epäkohtien esiintuomisessa, mutta kannustavat työntekijöitä toimimaan heidän ääninään. Kansalaisten osallisuutta lisää ennakkoon saatu tieto, erilaiset kohtaamispaikat sekä yhteistoimijuus yhteistyössä sosiaalityön kanssa. Aktiiviset kansalaiset kokevat usein yhteiskunnallisen vaikuttamisen tärkeämmäksi kuin omien tavoitteiden saavuttamisen. (Tiitinen ja Lähteinen 2014; Palsanen ja Kääriäinen 2015; Matthies 2021; Hoppania 2022.)

”Se [asiakas] sanoi mulle --- että nouse mejän puolesta puhumaan, puhu mejän puolesta! Silloin tajusin, että ei tää oo pelkästään mun juttu, eikä tässä ole kyse minusta tippakaan.” H3 (Tiitinen ja Lähteinen 2014, 200.)

Asiakkaat eivät Tiitisen ja Lähteisen (2014) mukaan ole aktiivisia toimijoita julkisessa toiminnassa ja viestinnässä, mutta he innostavat ja kannustavat työntekijöitä tuomaan asiakkaiden elämäntilanteita yhteiskunnalliseen tietoon. Työntekijät toimivat

asiakkaiden kokemusten analysoijina ja tiedon välittäjinä. Sipilän (2011) mukaan sosiaalialan työntekijöillä on taito kulkea asiakkaan rinnalla inhimillisellä tavalla manipuloimatta, mutta tavoitteena osallistuttaa asiakasta. Samalla, kun työntekijät tuovat asiakkaiden kokemuksia ja elämäntilanteita yhteiskunnalliseen tietoon, he auttavat asiakkaita voimaantumaa ja kokemaan osallisuuden tunnetta. Toisaalta työntekijöillä ei ole aina mahdollisuuksia luoda asiakkaille tilanteita julkisesti asioiden esille tuomiseen. (Tiitinen ja Lähteinen 2014.) Tiitisen (2018) mukaan sosiaalityöntekijä ja asiakas voivat yhdessä antaa julkisia kannanottoja yhteiskunnallista epäkohdista. Media haluaa julkaistuille tarinoille ”kasvot”, joka voidaan sosiaalialalla kokea mahdollisuudeksi, mutta myös haasteeksi. Työntekijä voi toimia tilanteessa asiakkaan etujen valvojana ja katsoa, että media ymmärtää tilanteen asiakkaan edunmukaiseksi. Asiakkaiden kanssa julkisesti esiintyminen vaatii työntekijältä eettistä pohdintaa, ettei hän paljasta mitään vaitiolo- ja salassapitovelvollisuuden piirissä olevaa tietoa. Onnistuessaan asiakkaiden kanssa tehtävä mediavaikuttaminen lisää sosiaalialan vakuuttavuutta, eettisyyttä ja laatua.

Tiitisen ja Lähteisen (2014) mukaan julkisella viestinnällä on ehkäisevän ja vastuun osoittamisen tavoite. Ehkäisevällä julkisella viestinnällä pyritään vaikuttamaan kansalaisten käyttäytymiseen ja poistamaan siten sosiaalisia ongelmia sekä kiinnittämään huomiota muun muassa sosiaaliseen kanssakäymiseen, harrastusten merkitykseen, päihteisiin, koulukiusaamiseen ja lasten kasvatukseen. Julkisen keskustelun lisäksi Hoppanian (2022) mukaan sosiaalialan työntekijät näkevät ennaltaehkäisyä ja ennalta varautumisen tärkeänä osana laajempaa sosiaalista kulttuurista muutosta. Sosiaaliturvan uudistamisen tavoitteen perustana korostuu palvelujen saavutettavuus ja yhdenvertaisuus. Tämä yhdenvertaisuuden paraneminen on selkeä universalistista hyvinvointivaltiota vahvistava tavoite. Työntekijän rooli on puolustaa palvelujen saatavuutta ja yhtäläisiä oikeuksia, mutta myös edistää uudistuksien esiintuomista. Närhen, Kokkosen ja Matthiesin (2014) mukaan työntekijät ”pelaavat” palvelujärjestelmän kanssa siten, että asiakkaiden osallisuus ja itsemääräämisoikeus toteutuvat. Tämä merkitsee sitä, että palvelujärjestelmä on toisinaan taipumaton asiakkaiden edun mukaiseen toimintaan.

Matthiesin ja Närhen (2014) mukaan rakenteellinen sosiaalityö näyttäytyy ekososiaalisesta näkökulmasta kansalaislähtöisenä ja sosiaalityön asettumista eniten ympäristöongelmista kärsivien huono-osaisten puolelle. Rakenteellinen sosiaalityö nähdään kestäväen kehityksen toimintaperiaatteina eli mahdollisimman yhteisöllistä, osallistavaa, läpinäkyvää ja paikallisen tason toimintaa. Sosiaalityön tulee toimia yhteisöissä ja olla paikallisten kansalaisten kanssa heidän tarpeistansa lähtien. Matthiesin (2021) näkemyksen mukaan kansalaisten osallisuutta voidaan tukea perustamalla kohtaamispaikkoja eri kohderyhmille. Kohtaamispaikat mahdollistavat osallistumisen, vaikuttamisen ja vertaistoiminnan sekä vähentävät eristäytymistä. Maaseudun

ikäihmisille tulee tarjota päiväkeskuksia yksinäisyyden poistamiseksi, vammaisten työllisyyden tukemiseksi henkilökohtaista avustajaa sekä maahanmuuttajille riittävästi tietoa ja ohjausta kotoutumisen tukemiseksi. Lisäksi asunnottomille on tarpeen perustaa kohtaamispaikkoja sekä palveluohjausta yhteiskunnan palvelujen saamiseksi.

Närhen, Kokkosen ja Matthiesin (2014) mukaan yhteiskunnan palvelujen järjestelmäkeskeisyys tuottaa enemmän osallistamista kuin osallisuutta tai osallistumista. Järjestelmäkeskeinen toiminta määrittelee asiakkaan ennalta määritellyyn osallistamisen alueeseen. Osallisuuteen vaikuttavat myös suuret asiakasmäärät sosiaalityössä sekä resurssipula. Asiakaslähtöisyys määrittyy sosiaalityöntekijöiden harkinnan mukaan ja organisaation johto välittää vastuun alemmalle tasolle. Asiakkaiden osallisuuden vahvistaminen nähdään aitona kiinnostuksena asiakkaan asioista ja elämäntilanteesta kokonaisvaltaisesti. Palsanen ja Kääriäisen (2015) mukaan sosiaalityön ryhmätoiminnoissa asiakkaat kokevat tärkeäksi tehdä näkyväksi heille tärkeitä asioita ja päästä vaikuttamaan yhteiskunnallisesti. Yhdessä tekemisen ja ryhmäytymisen avulla sekä asiakkaat että työntekijät pystyvät tuomaan näkökulmansa esille. Erityisesti asiakkaat kokevat merkityksellisenä mahdollisuuden päästä kertomaan ja vaikuttamaan oman ryhmänsä ulkopuolelle yhteiskunnan tasolla. Asiakkaita kokevat hyödylliseksi sen, että yhteisellä toiminnalla on laajempi yhteiskunnallinen tarkoitus ja tavoite kuin heidän oma tavoitteensa. Toisaalta asiakkaat tuovat esille vaikeutta päästä vaikuttamaan yhteiskunnallisesti. Myös Närhi, Kokkonen ja Matthies (2014) tuovat esille näkökulman, jossa asiakkaiden osallisuuden ja viranomaiskontrollin välillä on ristiriita. Sosiaalialan työntekijöillä ei ole kiinnostusta järjestää asiakkaille mahdollisuutta ryhmäytyä, osallistua tai vaikuttaa yhteiskunnallisesti.

"[...] että mikä mun oma motivaatio oli, niin yks oli et mä näin sen semmosena niinku yhtenä ainoona paikkana missä jotenkin kansalaisvaikuttaminen on mahdollista silleen ilman mitään aikasempaa koulutusta tai työtä." H2 (Palsanen ja Kääriäinen 2015, 195.)

Kokemusasiantuntijoiden eli kansalaisten, joilla on kokemusta kyseisestä sosiaalisesta ilmiöstä, tulee olla mukana kehittämässä yhteiskunnallisia rakenteita ja sosiaalisten ongelmien ehkäisemistä. Esimerkiksi lasten ja nuorten toimintaympäristöjen kehittämiseen vanhemmat ja lapset sekä nuoret voidaan ottaa mukaan. (Matthies 2021.) Tasa-arvoinen ja jaettu asiantuntijuus ovat periaatteina yhteistoiminnallisessa työskentelyssä. Moninäkökulmaisuus sisältää yhdessä asiakkaiden kanssa työskentelyä, jossa asiakkailta kerätään muun muassa kokemuksia sosiaalihuollon palveluista sekä keskustellaan ja pohditaan sosiaalityössä kohdattuja ilmiöitä. Asiantuntijuuden rajojen avaaminen asiakkaille ja yhdessä toiminnan kehittäminen haastavat sosiaalityön ammattilaisia uudenvälisiin toiminnan muotoihin. (Palsanen ja Kääriäinen 2015.)

4.4 Oikeudenmukaisuustyö

Rakenteellisen sosiaalityön perustana tulisi olla toiminta asiakkaan parhaaksi. Yhteiskunnallisten palvelujen ja sosiaalisen hyvinvoinnin parantamiseksi asiakas ja hänen palvelutarpeensa tulee ottaa tavoitteellisen työskentelyn lähtökohdaksi. Kuitenkin palvelujärjestelmän byrokratia ja järjestelmän asettamat haasteet sekä myös työntekijöiden asenteet voivat vaikuttaa asiakkaalle tarkoituksen mukaisten palvelujen saamiseen. (Sipilä 2011; Närhi, Kokkonen ja Matthies 2014; Hoppania 2022.)

Hoppanian (2022) mukaan palvelujen järjestämisen ja kehittämisen keskiössä tulee olla asiakas. Asiakaskeskeisyyttä ei kuitenkaan aina liitetty palvelujen saatavuuteen, vaan työntekijöiden asenteisiin sekä kulttuuriin. Asiakkaiden kohtaamisessa kiinnitetään huomiota vuorovaikutukseen ja asiakkaan kokemus sekä elämä nostetaan työskentelyn lähtökohdiksi eikä järjestelmän tuottavuutta. Sipilän (2011) mukaan sosiaalityöntekijöiden tehtäväksi voidaan katsoa toimiminen moraalisena ja vastuun kantajana heikompiensa puolesta. Hoppanian (2022) mukaan sosiaalityön asiakaskeskeinen työskentely korostaa voimaantumisen tunnetta palvelun saajalle. Asiakaskeskeiseen tavoitteelliseen työskentelyyn vaikuttaa työntekijän oma asenne ja se, miten työntekijä tuo työyhteisössään muutoshalukkuutta esille. Yksittäinen työntekijä voi työyhteisössä olla muutosvastainen, joka osaltaan voi vaikuttaa koko työyhteisön työskentelyyn. Tiitisen ja Lähteen (2014) tutkimuksen mukaan asiakkaiden etujen puolustaminen liittyy erityisesti organisaatiossa tapahtuviin muutoksiin tai tilanteisiin, jolloin on kyse palvelujen, resurssien tai etuuksien vähentämisestä. Työntekijät puolustavat heikommassa asemassa olevia ihmisryhmiä, tuovat julki epäoikeudenmukaista toimintaa ja edistävät demokratian toteutumista.

Närhen, Kokkonen ja Matthiesin (2014) mukaan rakenteelliset epäkohdat pahimmillaan heikentävät asiakkaan tilannetta. Palvelujärjestelmä ja siihen liittyvä byrokratia määrittelevät liian paljon asiakkaan saamia palveluja sekä elämäntilanteen tukemista. Työntekijä toimii ammatillisesti noudattaakseen lainsäädäntöä ja työorganisaationsa ohjeistuksia, mutta kuitenkin hän käyttää harkintavaltaa laadukkaasti työn tekemiseen asiakkaan parhaaksi. Työntekijöillä on myös tarve kehittää toimintatapoja ja -ohjeita organisaatiossaan asiakkaiden edun mukaisiksi, vaikka johtotasolta tulee tiukkaa ja kontrolloitua ohjeistamista. Tiitisen ja Lähteen (2014) mukaan työntekijät kyseenalaistavat järjestelmän periaatteita ja toimintaa, mutta eivät kohdista sitä koko sosiaalipalvelujärjestelmään, vaan pieniin osiin siitä. Matthiesin ja Närhen (2014) mukaan yhteiskunnan palvelujen pitää pyrkiä pois kasvua tavoittelevasta eriarvoisesta talouspolitiikasta ja tarjota kaikille kansalaisille kohtuullisen hyvää elämää.

Sipilän (2011) mukaan sosiaalityöntekijät kokevat pystyvänsä vaikuttamaan siihen, että sosiaalityötä tehdään asiakaslähtöisesti ja asiakkaiden oikeudenmukaisuutta suhteessa palveluihin pystytään valvomaan. Kuitenkin sosiaalityöntekijöiden ajan vie

yksilökohtainen asiakastyö eikä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen jää riittävästi aikaa. Sosiaalityöntekijöiden tietoa asiakastyöstä saatuja tietoja sosiaalisista ongelmista ei osata hyödyntää kunnallisella poliittisella tasolla eikä siitä välttämättä olla kiinnostuttu yhteiskunnallisten palvelujen kehittämiseksi. Hyvinvointityönä sosiaalityön tieto on asiakkaan ja yhteiskunnan välisen suhteen analysoimista. Rakenteelliseen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen liittyy olennaisena osana myös ekososiaalinen ja globaali näkökulma. Matthiesin ja Närhen (2014) mukaan rakenteellisen sosiaalityön ekososiaalinen näkökulma määrittelee oikeudenmukaisuustyön globaalilla tasolla. Globaalisti sosiaalityön tulee huomioida yksilöt, jotka kärsivät eniten ympäristöongelmista elinympäristössään ja näin ollen luonnon katastrofit heikentävät heidän hyvinvointiaan. Ihmisestä riippumattomien luonnonvarojen puolustaminen on rakenteellisen sosiaalityön kannalta haaste, mutta ihmiskunnan säilymisen kannalta olennainen tarkastelukulma.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmassa oli tarkoitus selvittää, miten rakenteellisen sosiaalityön osa-alueet toteutuvat käytännössä Anneli Pohjolan (2011) rakenteellisen sosiaalityön tehtäväjaon mukaisesti sekä miten rakenteellisen sosiaalityön toteutumista voitaisiin edistää. Tutkielman tulosten mukaan rakenteellisen sosiaalityön tavoitteena oli tuoda yhteiskunnallisista epäkohdista tietoa poliittisille päättäjille ja julkiseen keskusteluun sekä pyrkiä siten parantamaan kansalaisten hyvinvointia. Tulosten mukaan rakenteellinen sosiaalityö huomioi yksilön hyvinvoinnin kokonaisvaltaisesti kiinnittäen huomiota myös yksilön elinympäristöön. Tutkielman tulokset osoittivat, että rakenteellisessa sosiaalityössä reflektioiva, kriittinen ja ennakoiva näkemys yhteiskunnan tilanteesta oli merkittävää toimintaa yhteiskunnallisten rakenteiden ja palvelujen kehittämisessä asiakkaiden etujen mukaisiksi.

Tutkielman mukaan rakenteellisen sosiaalityön tietotyötä tekivät pääasiassa johdotehtävissä olevat työntekijät, vaikka varsinaista tietoa sosiaalisista ongelmista ja ilmiöistä oli asiakastyötä tekevillä sosiaalityöntekijöillä. Pelkkää asiakastyötä tekevä sosiaalityöntekijä ei välttämättä uskalla ottaa epäkohtia rohkeasti esille, kuten tutkielman tulostenkin mukaan heidän äänensä julkisiin kannanottoihin vaiennetaan yleensä organisaation ja johdon toimesta. Työntekijät ovat usein lojaaleja esihenkilöä ja organisaatiota kohtaan. Epäkohtien esiin nostamisen saatetaan pelätä vaikuttavan töiden saamiseen tai työyhteisön asenteisiin itseään kohtaan. Rakentava ja kehittävä työskentely vaatii johtoportaan lähtevää toimintaa, jossa vaaditaan vakuuttavaa ja johdonmukaista johtamista. Myös Partanen, Leinonen ja Lindh (2022, 52) tuovat julkaisussaan esille, että sosiaalityöntekijöillä on varovaisuutta ja kapea-alaisuutta epäkohtien esiintuomisessa sekä asiantuntijuudessa ovat epäselvät roolit ja vastuut. Haasteena koetaan myös työntekijöiden ja organisaation välinen tietoisuus rakenteellisen sosiaalityön tavoitteista. Kuten myös oman tutkielmani tulokset osoittivat työntekijöillä olevan epävarmuutta siitä, miten epäkohtia ja muutosehdotuksia tuodaan esille omassa työyhteisössä ja organisaatiossa.

Tutkielmani tulosten mukaan sosiaalityöntekijöillä ei ollut aikaa muuhun kuin kriittisimpään asiakastyöhön. Suuret asiakasmäärät ja työntekijöiden vaihtuvuus vaikuttavat työntekijöiden työaikaan ja mahdollisuuteen kehittää sekä muuttaa toimintatapoja. Nykyään pätevien sosiaalityöntekijöiden kiinnittyminen pysyviin töihin on haastavaa, joten sosiaalityötä tekevät epäpätevät työntekijät tai sosiaalityötä opiskelevat, joilla ei ole työkokemusta eikä siten myöskään näkökulmaa siihen, mikä voisi olla erilaista tai paremmin yhteiskunnan palvelujärjestelmässä. Pitkään sosiaalityötä tehneet työntekijät voivat olla "sokeutuneita" omaan työhönsä ja sen kehittämiseen. Rakenteellinen sosiaalityö ei ole sosiaalityöntekijöiden työmuotona systemaattinen työskentelytapa. Myös Roitto (2020, 82) tuo omassa pro gradututkimuksessaan esille, ettei sosiaalityöntekijöillä ole systemaattista työskentelytapaa tehdä rakenteellista työtä eikä se ole luonteva osa perustyötä.

Rakenteellisen sosiaalityön strategiatyö näyttäytyi tutkielmani tulosten mukaan verkostoitumisen merkityksenä erilaisten ryhmien ja toimijoiden kanssa. Tutkielma osoitti, ettei yhteiskunnallisia rakenteita pysty yksin muuttamaan, vaan siihen tarvitaan muita toimijoita. Tulosten mukaan yhteiskunnallisessa vaikuttamistyössä olevat työntekijät olivat usein mukana yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa poliittisissa ryhmissä tai luottamustoimissa. Tämän selittää se, että poliittisissa tai luottamustoimissa olevat henkilöt ovat jo mukana erilaisissa vaikuttamisen verkostoissa. Sosiaalinen raportointi on tehtävä niille tahoille, joilla on vaikuttamis- ja päättämismahdollisuuksia yhteiskunnan tasolla tai he ovat tekemisissä kyseisen ilmiön kanssa. Sosiaalityöllä on hyvät mahdollisuudet rakenteellisen sosiaalityön tekemiseen eri toimijoiden kanssa, koska monet yhteisöt (esimerkiksi koulu, nuorisotyö ja ikäihmisten palvelut) pyytävät usein sosiaalityötä mukaan yksilöiden elämäntilanteiden selvittämiseen ja näin ollen sosiaalityöllä on mahdollisuus olla kehittämässä toimintatapoja yhteiskunnallisesti sekä tuoda esille sosiaalisia ongelmia ja yhteiskunnan järjestelmän epäkohtia.

Tutkielmani tulosten mukaan strategiatyöhön kuului myös toimivat asiakastietojärjestelmät ja asiakastiedon raportointi. Tietoon perustuva sosiaalisten ilmiöiden raportointi on yhteiskunnallisesti merkittävää tietoa, jolloin tiedon raportointi kuului osaltaan myös rakenteelliseen tietotyöhön. Hyvinvointialueiden muodostuminen asettaa haasteita asiakastyön dokumentoinnille, koska kunnilla voi olla erilaiset asiakastietojärjestelmät eikä tiedon kulku ole esteetöntä. Erilaiset kirjaamiskäytännöt myös haastavat tiedon raportointia. Dokumentointi tekee asiakastyön näkyväksi sekä tietojärjestelmät mahdollistavat erilaisten tilastojen laatimisen, jolla voidaan todentaa sosiaalisten ilmiöiden esiintyminen. Myös Kääriäisen (2016, 189) mukaan asiakasdokumentoinnilla on suuri vaikutus asiakkaiden elämään ja palvelujen saamiseen sekä dokumentoinnin hyödyntämiseen yhteiskunnan palvelujen kehittämisessä kestävä kehityksen mukaisesti. Tällä hetkellä terveys- ja sosiaalipalvelujen tietojärjestelmät eivät keskustele keskenään erilaisten järjestelmien vuoksi, joka aiheuttaa tiedon

välittymisen haasteita sekä asiakkaalle että työntekijälle. Erityisesti tiedon kulkua hankaloittaa yksityisten ja kunnallisten palvelujen tuottajien tietojärjestelmien erilaisuus sekä terveydenhuollosta tiedon välittymisen haasteellisuus sosiaalityöhön.

Inklusiivisyydessä asiakkaiden osallisuus oli tutkielman tulosten mukaan vähäistä yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa ja yhteiskunnan järjestelmä pystyi enemmän tarjoamaan osallistamista kuin kansalaisten osallisuutta tai osallistumista. Tutkimus osoitti kuitenkin, että asiantuntijuuden jakaminen ja yhteistoiminta asiakkaiden kanssa lisäsi mahdollisuutta yhdessä kehittämiseen ja asiakkaiden osallisuuden tukemiseen. Asiakkaiden mukaan ottaminen vaikuttamis- ja kehittämistyöhön vaatii sosiaalityöntekijältä tietynlaista työskentelytapaa, jotta se olisi luontevaa eikä työntekijä – asiakas – vastakkain asettelua olisi. Sosiaalityö kuvastuu viranhaltijajohtoisena, jossa julkinen valta on iso osa asiakastyöskentelyn sisältöä. Asiakkaan toimijuuden ja osallisuuden tukemisen yhteiskunnan jäseneksi on keskeistä työskentelyssä asiakkaan kanssa. Asiakkaiden osallisuutta on pyritty lisäämään sosiaali- ja terveystaloudissa esimerkiksi keräämällä asiakaspalautetta, mutta palautteen hyödyntäminen palvelujen parantamiseksi on vielä heikkoa.

Tulosten mukaan oikeudenmukaisuudessa sosiaalityöntekijä toimi asiakkaan etujen ja oikeudenmukaisuuden valvojana. Tutkielmani mukaan sosiaalityöntekijät kokivat voivansa vaikuttaa työskentelyyn asiakkaan parhaaksi, mutta yhteiskunnan rakenteet ja palvelut eivät välttämättä palvele asiakasta hänen etunsa mukaisesti. Palvelujärjestelmä ja siihen liittyvä byrokratia voivat hankaloittaa liikaa tavoitteellista työtä asiakkaan kannalta parhaaksi mahdolliseksi lopputulokseksi. Kansalaisten eriarvoisuus ja sosiaaliset ongelmat tulevat yhteiskunnalle kalliiksi, joten rakenteellinen sosiaalityö on toimintaa kansalaisten tasa-arvon toteutumiseksi.

Tutkielma osoitti sosiaalityöntekijöiden oman motivaation ja asenteen vaikuttavan rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen ja yhteiskunnalliseen kehittämiseen heikompiensaisten kansalaisten hyväksi. Työntekijä voi omalla asenteellaan ja kiinnostuksellaan vaikuttaa asiakkaan hyvinvointiin joko positiivisesti tai negatiivisesti. Pohjolan (2016, 94–95) mukaan sosiaalityössä kohdataan entistä monimuotoisempia sosiaalisia ongelmia, joissa tarvitaan moniammatillista auttamistyötä osana rakenteellista sosiaalityötä. Sosiaaliset ongelmat saattavat usein pitkittyä tai ylisukupolvistua, joten tarvitaan sosiaalialan ammattilaisten syvällistä asiantuntemusta. Sosiaalityöntekijä joutuu pohtimaan asiakastyötä tehdessään monia näkökulmia muun muassa asiakkaan palveluntarvetta, palvelujen myöntämiskriteerejä ja lainsäädäntöä. Toisinaan asiakas saattaa tarvita paljonkin tukea ja ohjausta sosiaalityöltä saadakseen tarvittavat asiat hoidettua ja päästäkseen avun ja tuen piiriin. Yksi keino, millä sosiaalityöntekijä pystyy vaikuttamaan yhteiskunnan järjestelmien kehittämiseen ja palvelujen sujuvaan saamiseen, on sosiaalihuoltolain mukainen ilmoitusvelvollisuus. Sosiaalialan työntekijä voi tehdä ilmoituksen (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 48 §), mikäli hän

huomaa asiakkaan palvelun saamisessa epäkohtia esimerkiksi toisella palvelunjärjestäjällä. Ilmoitusvelvollisuus antaa mahdollisuuden vaikuttaa asiakkaan elämänlaatuun palvelujen turvaamiseksi sekä rakenteellisesti esteettömän palvelujärjestelmän kehittämiseksi.

6 POHDINTA

Tutkielmani mukaan sosiaalityö on keskittynyt yksilökohtaiseen asiakastyöhön eikä laajempaan yhteiskunnallisten epäkohtien julkituomiseen ole jäänyt aikaa. Tulosten mukaan asiakastyö vie suurimman osan työajasta ja resursseista. Tutkielmani mukaan rakenteellinen sosiaalityö ei ole sosiaalityössä kuitenkaan systemaattinen työskentelytapa eikä sen tekeminen ole luontevaa. Tämä asettaa haasteita rakenteita vaikuttavaan työskentelyyn, jos sosiaalityöntekijällä ei ole tietoa, tapaa tai keinoa tehdä rakenteellisesti vaikuttavaa työtä yhteiskunnallisesti. Yhteiskunnalliset palvelurakenteet osaltaan hankaloittavat rakenteellisen työn tekemistä, koska rakenteet ovat toisinaan taipumattomia vastaamaan kansalaisten tarpeisiin. Rakenteelliseen työskentelyyn linkittyy usein myös politiikka ja talous, jotka määrittelevät yhteiskunnan järjestelmää ja sen tarjoamia palveluja. Sosiaalityön tavoitteena on asiakkaan hyvinvointi, mutta valitettavan usein palvelujen tuottavuus ja kannattavuus nousevat esille palveluja myönnettäessä.

Rakenteellisen sosiaalityön tehtävänä on puolustaa heikommassa asemassa olevien hyvinvointia sekä toimia heidän etujensa asianajajana. Rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyy erityisesti eettinen velvollisuus toimia asiakkaiden äänenä yhteiskunnassamme, kuten myös Pohjola (2011, 217) toteaa oikeudenmukaisuustyön olevan sosiaalityön eettinen perusta. Myös sosiaalialan ammattieettiset ohjeet velvoittavat sosiaalityöntekijää edistämään kansalaisten yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2022, 8). Rakenteellinen sosiaalityö on kokonaisuudessaan oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämistä. Rakenteellisen sosiaalityön tavoitteena on tehdä näkyväksi yhteiskunnan sosiaaliset epä- ja ongelmakohdat, jotka muuten jäävät näkymättömiin. Rakenteellinen työ on muutakin kuin asiakastyötä, koska rakenteisiin vaikuttavassa työssä keskitytään laajemmin asiakkaan elämäntilanteeseen ja millaisessa sosiaalisessa ympäristössä hän elää. Tutkielmani tulosten mukaan sosiaalityön toiminnassa tulisi ottaa huomioon asiakkaan hyvinvointi ja ajatella laajemmin hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä.

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä oli mielekäs työskentelytapa, koska se jätti tutkijalle itselleen enemmän vapautta valita tutkimukseen valitut aineistot sekä niiden sisältö. Aineistoa hakiessa huomasin, että käsitteenä rakenteellinen sosiaalityö tuli vastaan useissa sosiaalityön tieteellisissä kirjoituksissa ja teoksissa, mutta rakenteellista sosiaalityötä käytännön työmenetelmänä oli tutkittu vähän. Aihetta on tutkittu kandidaatintutkielmien ja pro gradututkimusten tasolla sekä kirjoitettu artikkeleja ja mielipidekirjoituksia, mutta väitöskirjatason tieteellistä tutkimusta suomalaisesta rakenteellisesta työskentelystä ei ole paljoakaan vielä. Rakenteellista sosiaalityötä on tutkittu Suomessa enemmän teoreettisen viitekehyksen selittämisen näkökulmasta. Rajasin aineistoni koskemaan suomalaista sosiaalityötä, koska koen aiheena rakenteellisen sosiaalityön työskentelyn haasteeksi jo Suomessa toteutettavaksi.

Tutkielmani tuloksiin en saanut niin paljon käytännön työskentelyn esimerkkejä rakenteellisen sosiaalityön toteutumisesta kuin olisin halunnut. Onnistuin kuitenkin löytämään tutkielman aineistoksi artikkeleita ja väitöskirjan, joiden avulla pystyin vastamaan tutkimuskysymyksiini. Tulokset painottivat rakenteellisen sosiaalityön verkostoitumisen merkitystä sekä uskallusta tuoda yhteiskunnallisia epäkohtia ja sosiaalisia ongelmia esille. Lisäksi tutkielman tulokset toivat esille asiakkaiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden sekä oikeudenmukaisuuden edistämisen rakenteellisen sosiaalityön kautta. Tulosten analysoinnin viitekehyksenä toimiva Anneli Pohjolan tekemä osa-alueiden jako mahdollisti tulosten esittämisen selkeästi sekä loogisesti. Kuitenkin tutkimusaineiston analysoinnissa oli välillä haasteita pohtiessani mihin osa-alueeseen tietty tutkimustulos kuului, koska jotkut tulokset olisivat mielestäni kuuluneet useampaan osa-alueeseen. Tämä kertonee siitä, että rakenteelliseen sosiaalityöhön ei ole olemassa yksittäistä tehtäväjakoja, vaan jokainen alue keskustelelee keskenään.

Tutkielmani on kuvaus rakenteellisen sosiaalityön toiminnasta käytännön tason työnä ja mitä sosiaalialan ammattilaisen tulee ottaa huomioon. Tutkielmani on hyödyllinen teos heille, jotka tarvitsevat tietoa siitä mitä rakenteellinen sosiaalityö on. Tutkielmani teoreettinen viitekehys tukee kandidaatintutkielmani tuloksia rakenteellisesta sosiaalityöstä työmenetelmänä. Uusia jatkotutkimuksien aiheita voisivat olla, miten rakenteellinen sosiaalityö näyttäytyy uusien hyvinvointialueiden päätöksenteossa ja miten tietoa käytetään hyväksi kuntatason päätöksissä kansalaisten hyvinvoinnin tukemiseksi. Lisäksi uuden tutkimuksen aihe voisi olla miten asiakkaiden osallisuus näyttäytyy yhteiskunnallisessa kehittämisessä ja vaikuttamisessa.

LÄHTEET

- Adams, Robert, Lena Dominelli ja Malcolm Payne. 2009. *Towards a critical understanding of social work*. Teoksessa *Social work. Themes, issues and critical debates*, toimittajat Robert Adams, Lena Dominelli ja Malcom Payne, 1-9. Third edition. China: Palgrave macmillan.
- Eräsaari, Leena. 2016. *Yhteisösuhteille perustuva sosiaalityö*. Teoksessa *Vastavuoroinen sosiaalityö*, toimittajat Törrönen, Maritta, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara ja Minna Veistilä, 109-123. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Eskola, Jari ja Juha Suoranta. 2014. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Hoppania, Hanna-Kaisa. 2022. "Muutosagentit näköalapaikalla sosiaali- ja terveystalvelujen uudistuksessa." *Janus* vol. 30 (1) 2022: 3-20. Haettu 30.10.2022 osoitteesta <https://journal-fi.ezproxy.jyu.fi/janus/article/view/91680/68048?acceptCookies=1>.
- Juurikkala, Virva. 2022. *Rakenteellisen sosiaalityön oikeudellinen perusta*. Teoksessa *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*, toimittajat Eeva Liukko, Heidi Muurinen, Tuomo Kokkonen ja Ville Santalahti, 20-24. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 1/2022. Haettu 7.12.2022 osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-790-6>.
- Kivipelto, Minna. 2022. *Rakenteellisen sosiaalityön ulottuvuudet*. Teoksessa *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*, toimittajat Eeva Liukko, Heidi Muurinen, Tuomo Kokkonen ja Ville Santalahti, 13-19. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 1/2022. Haettu 7.12.2022 osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-790-6>.
- Kivipelto, Minna ja Erja Koponen. 2021. *Osallistavan sosiaaliturvan mallin vaikuttavuus*. Teoksessa *Aikuissosiaalityö. Tieto, taito ja vaikuttavuus*, toimittajat Matthies, Aila-Leena, Anu-Riitta Svenlin ja Kati Turtiainen, 233-249. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Kääriäinen, Aino. 2016. *Sosiaalityön dokumentointi: suhde tietoon ja toimintaan*. Teoksessa *Vastavuoroinen sosiaalityö*, toimittajat Törrönen, Maritta, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara ja Minna Veistilä, 189-197. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Lehto-Lundén, Tiina ja Petra Salovaara. 2016. *Hyvinvoiva sosiaalityöntekijä*. Teoksessa *Vastavuoroinen sosiaalityö*, toimittajat Törrönen, Maritta, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara ja Minna Veistilä, 165-177. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Liukko, Eeva, Heidi Muurinen, Tuomo Kokkonen ja Ville Santalahti. 2022. *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 1/2022. Haettu 7.12.2022 osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-790-6>.
- Matthies, Aila-Leena. 2022. "Next-generation modelling 2022 of community work ja structural social work in Finland." *Nordic Social Work Research*, 12(2), 229-242. Haettu 20.10.2022 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/2156857x.2021.1968474>.

- Matthies, Aila-Leena ja Kati Närhi. 2014. *Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä*. Teoksessa *Rakenteellinen sosiaalityö*, toimittajat Anneli Pohjola, Merja Laitinen ja Marjaana Seppänen, 87-116. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014.
- Mullaly, Bob ja Marilyn Dupré. 2019. *The New Structural Social Work*. Fourth Edition. Canada: Oxford University Press.
- Mäntysaari, Mikko. 2016. *Hyvinvointiliberalismi ja uusliberalismi sosiaalityön toimintaympäristössä*. Teoksessa *Vastavuoroinen sosiaalityö*, toimittajat Törrönen, Maritta, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara ja Minna Veistilä, 75-86. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Närhi, Kati, Kokkonen, Tuomo, Rantamäki, Niina, Kannasoja, Sirpa ja Ruonakangas, Santra. 2022. *Monitoimijainen rakenteellinen sosiaalityö*. Teoksessa *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*, toimittajat Eeva Liukko, Heidi Muurinen, Tuomo Kokkonen ja Ville Santalahti, 13-19. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Raportti 1/2022. Haettu 7.12.2022 osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-790-6>.
- Närhi, Kati, Tuomo Kokkonen ja Aila-Leena Matthies. 2014. "Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä." *Janus* vol. 22 (3) 2014, 227-244. Haettu 7.12.2022 osoitteesta <https://journal.fi/janus/article/view/51212/15670>.
- Palsanen, Kati ja Aino Kääriäinen. 2015. "Asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoiminnallisen työskentelyn merkitykset ja seuraukset." *Janus* vol. 23 (2) 2015, 190-205. Haettu 7.12.2022 osoitteesta <https://journal.fi/janus/article/view/51252/15704?acceptCookies=1>.
- Partanen, Anni, Jaana Leinonen ja Jari Lindh. 2022. "Rakenteellisen sosiaalityön tietokäytännöt ja kehittämisen paikat Lapissa." Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja 29. Rovaniemi: Popa. Haettu 27.1.2023 osoitteesta https://www.researchgate.net/publication/363587087_Partanen_Anni_Leinonen_Jaana_Lindh_Jari_2022_Rakenteellisen_sosiaalityon_tietokaytannot_ja_kehittamisen_paikat_Lapissa_Pohjois-Suomen_sosiaalialan_osaamiskeskuksen_julkaisuja_49.
- Pohjola, Anneli. 2011. *Rakenteellisen sosiaalityön aika*. Teoksessa *Sosiaalisesti kestävä kehitys*, toimittajat Anneli Pohjola ja Riitta Särkellä, 207-224. Vaasa: Vitale Ay.
- Pohjola, Anneli. 2016. *Sosiaalityön vastuu heikoimpaan asemaan joutuneista*. Teoksessa *Vastavuoroinen sosiaalityö*, toimittajat Törrönen, Maritta, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara ja Minna Veistilä, 87-96. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Pohjola, Anneli. 2019. *Sosiaalityö yhteiskunnassa ja yhteiskunta sosiaalityössä*. Teoksessa *Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö*, toimittajat Anneli Pohjola, Tarja Kempainen, Asta Niskala ja Nina Peronius, 323-341. Tampere: Vastapaino.
- Pohjola, Anneli. 2014. *Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia*. Teoksessa *Rakenteellinen sosiaalityö*, toimittajat Anneli Pohjola, Merja Laitinen ja Marjaana Seppänen, 16-36. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014.
- Pohjola, Anneli, Tarja Kempainen, Asta Niskala ja Nina Peronius. 2019. *Sosiaalityö osana yhteiskunnallista kehityskulkua*. Teoksessa *Yhteiskunnallisen asemansa ottava*

- sosiaalityö*, toimittajat Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen, Asta Niskala ja Nina Peronius, 23-54. Tampere: Vastapaino.
- Pohjola, Anneli, Merja Laitinen ja Marjaana Seppänen. 2014. *Rakenteellisen sosiaalityön jäsentymisen*. Teoksessa *Rakenteellinen sosiaalityö*, toimittajat Anneli Pohjola, Merja Laitinen ja Marjaana Seppänen, 281-294. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014.
- Pohjola, Anneli, Merja Laitinen ja Marjaana Seppänen, toim. 2014. *Rakenteellinen sosiaalityö*. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014.
- Raunio, Kyösti. 2004. *Olenainen sosiaalityössä*. Helsinki: Tammer-Paino.
- Roitto, Olga. 2020. "Rakenteellinen sosiaalityö – käytännön toimintatavat ja keinot kunnallisessa sosiaalityössä." Pro gradu – tutkimus, Itä-Suomen yliopisto.
- Salminen, Ari. 2011. *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan Yliopiston julkaisuja. Haettu 25.10.2022 osoitteesta https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf.
- Sipilä, Anita. 2011. "Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet. Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä." Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto. Haettu 30.10.2022 osoitteesta https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/10477/urn_isbn_978-952-61-0537-6.pdf.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 2022. *Arki, arvot, etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet*. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki. Haettu 28.1.2023 osoitteesta <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/a6cd4fa0-38d8-11ed-90c9-00155d64030a>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2023. *Rakenteellinen sosiaalityö*. Haettu 29.1.2023 osoitteesta <https://stm.fi/rakenteellinen-sosiaalityo>.
- Suomen perustuslaki 731/1999.
- Särkelä, Riitta. 2011. *Osallisuus, vaikuttamismahdollisuudet ja sosiaalinen kestävyys*. Teoksessa *Sosiaalisesti kestävä kehitys*, toimittajat Anneli Pohjola ja Riitta Särkelä, 144-167. Vaasa: Vitale Ay.
- Tiitinen, Laura. 2018. "Sosiaalialan mediavaikuttaminen hiljaisuuden kulttuurin murtajana?" *Yhteiskuntapolitiikka* 83 20.4.2018, 171-181. Haettu 30.10.2022 osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136256/YP1802_Tiitinen.pdf?sequence=2&isAllowed=y.
- Tiitinen, Laura ja Sanna Lähteinen. 2014. *Julkisen viestinnän keinoilla toteutetun rakenteellisen sosiaalityön tavoitteet*. Teoksessa *Rakenteellinen sosiaalityö*, toimittajat Anneli Pohjola, Merja Laitinen ja Marjaana Seppänen, 191-212. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014.
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Törrönen, Maritta. 2016. *Johdatus vastavuoroiseen sosiaalityöhön*. Teoksessa *Vastavuoroinen sosiaalityö*, toimittajat Törrönen, Maritta, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara ja Minna Veistilä, 11-21. Tallinna: Gaudeamus Oy.

- Vasso. 2022. *Kansakoulu-hanke 4.0*. Haettu 16.12.2022 osoitteesta <https://vasso.fi/hankkeet/kansakoulu/kirjaamisfoorumi/kirjaamisasiantuntija/>.
- Vilkka, Hanna. 2021. *Tutki ja kehitä*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Vornanen, Riitta, Juha Hämäläinen ja Maritta Törrönen. 2016. *Sosiaalityön käytäntöpoliittinen tehtävä*. Teoksessa *Vastavuoroinen sosiaalityö*, toimittajat Törrönen, Maritta, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara ja Minna Veistilä, 201-219. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Weinberg, Merlinda. 2019. "Structural Social Work. A Moral Compass for Ethics in Practice." *Critical Social Work: An Interdisciplinary Journal Dedicated to Social Justice*. Julkaistu 22.3.2019. Haettu 1.12.2022 osoitteesta <https://ojs.uwindsor.ca/index.php/csw/article/view/5761>.

LIITTEET

LIITE 1 Tutkimusaineisto

Tekijät ja vuosi	Julkaisija ja julkaisu	Tyyppi	Aihe
Hoppania Hanna-Kaisa, 2022	Janus: Muutosagentit näköalapaikalla sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistuksessa	Tieteellinen artikkeli	Artikkeli pohjautuu sosiaali- ja terveystalouden uudistukseen "muutosagenttien" näkökulmaan ikäihmisten ja kotihoidon palveluista.
Matthies Aila-Leena, 2022	Nordic Social Work Research: Next-generation modelling 2022 of community work ja structural social work in Finland	Tieteellinen artikkeli	Artikkelissa tarkastellaan, miten yhteisötyö ja rakenteellinen sosiaalityö on ymmärretty sosiaalityön opiskelijoiden keskuudessa.
Matthies Aila-Leena ja Närhi Kati, 2014	Teoksessa Rakenteellinen sosiaalityö: Ekososiaalinen rakenteellisen sosiaalityön viitekehystenä	Tieteellinen artikkeli	Syventää rakenteellisen sosiaalityön ymmärrystä ja konkretisoida käytännön toimintaa sosiaalityön ja ympäristökysymysten välisistä yhteyksistä.

Närhi Kati, Kokkonen Tuomo ja Matthies Aila-Leena, 2014	Janus: Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä	Tieteellinen artikkeli	Artikkelissa tarkastellaan, miten nuorten aikuisten kanssa työskentelevät katutaso työntekijät määrittelevät ja jäsentävät asiakkaidensa osallistumista ja osallisuutta sekä niiden esteitä palvelujärjestelmässä.
Palsanen Kati ja Kääriäinen Aino, 2015	Janus: Asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoiminnallisen työskentelyn merkitykset ja seuraukset	Tieteellinen artikkeli	Tarkastella sosiaalipalveluiden asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoiminnallista työskentelyä ja sitä, miten toimintaan osallistuneet jäsentävät toiminnan merkityksiä jälkikäteen.
Sipilä Anita, 2011	Itä-Suomen yliopisto: Sosiaalityöntekijän asiantuntijuuden ulottuvuudet	Väitöskirja	Tutkimuksessa kuvataan sosiaalityön asiantuntijuutta sosiaalitoimen kontekstissä ja mistä kaikesta asiantuntijuus koostuu.
Tiitinen Laura, 2018	Yhteiskuntapolitiikka-lehti: Sosiaalialan mediavaikuttaminen hiljaisuuden kulttuurin murtajana?	Tieteellinen artikkeli	Tarkastellaan sosiaalialan ammattilaisten mediavaikuttamista, jonka tavoitteena on yhteiskunnallinen muutos.

<p>Tiitinen Laura ja Lähteinen Sanna, 2014</p>	<p>Teoksessa Rakenteellisen sosiaalityö: Julkisen viestinnän keinoilla toteutetun rakenteellisen sosiaalityön tavoitteet</p>	<p>Tieteellinen artikkeli</p>	<p>Tarkastella tutkimuksen avulla millaista julkisen viestinnän keinoilla toteutettava rakenteellinen sosiaalityö on ja mitä sosiaalialan työntekijät sillä tavoittelevat.</p>
--	--	-------------------------------	--